

Univerzita třetího věku pohledem jejich absolventů

Michaela Rozenská

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Rozenská**
Osobní číslo: **H12098**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Univerzita třetího věku pohledem jejích absolventů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti stáří, celoživotního vzdělávání a univerzit třetího věku.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF. Univerzity třetího věku na vysokých školách. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. ISBN: 978-80-210-5640-4.**
- HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. Aktivita jako projekt: diskurs aktivního stárnutí a jeho odezvy v životech českých seniorů a seniorek. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-152-7.**
- MŮHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.**
- ONDRÁKOVÁ, Jana. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.**
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.**

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Aněžka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15. 3. 2015

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením s užitím školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá kvalitou výuky na Univerzitě třetího věku. Seznamuje s terminologickými pojmy z oblasti stáří a stárnutí. Následně v rámci celoživotního vzdělávání popisuje vzdělávání seniorů a jeho specifika. Závěr teoretické části je věnován všeobecně Univerzitám třetího věku. Praktická část práce pomocí rozhovorů, podrobně zkoumá názory absolventů Univerzity třetího věku na kvalitu a formu výuky a obsah nabízených kurzů.

Klíčová slova: stáří, stárnutí, senior, třetí věk, aktivní stárnutí, celoživotní vzdělávání, vzdělávání seniorů, Univerzita třetího věku

ABSTRACT

This thesis deals with the quality of teaching at the University of the Third Age. It introduces the concepts of terminology in the field of old age and aging. Subsequently, as part of lifelong learning work describes seniors' education and its specifics. Conclusion of the theoretical part is devoted to the Universities of the Third Age generally. The practical part of the work examines in detail through interviews opinions graduates of the University of the Third Age and the quality of instruction form and content of the offered courses.

Keywords: old age, aging, senior, third age, active aging, lifelong learning, seniors, University of the Third Age

Ráda bych poděkovala Mgr. Janě Martinové za odborné vedení, cenné rady a podporu, kterou mi poskytla nejen při psaní bakalářské práce, ale také v průběhu celého studia.

Také bych ráda poděkovala rodině a slečně Daniele Hájkové, která mi byla vždy oporou.

Motto:

„Musíme dohlédnout na to, aby vzdělávání neopustilo jedince v okamžiku, kdy opouští školu; musí jej obklopotvat v každém věku, všude tam, kde je potřebné a možné se učit.“

Nicolas de Condorcet

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁŘÍ	12
1.1 STÁRNUTÍ.....	13
1.1.1 Změny ve stáří.....	14
1.1.1.1 Psychické aspekty.....	16
1.1.1.2 Biologické aspekty.....	17
1.1.1.3 Sociální aspekty.....	18
1.2 STÁŘÍ JAKO SPOLEČENSKÝ FENOMÉN	19
1.3 AKTIVNÍ STÁRNUTÍ.....	20
2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	22
2.1 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ VE STRATEGICKÝCH DOKUMENTECH ČR	24
2.2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	26
2.2.1 Specifika vzdělávání a učení v pozdní době	28
3 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	30
3.1 ASOCIACE UNIVERZIT TŘETÍHO VĚKU	31
3.2 ZÁKON Č. 111/1998 Sb., O VYSOKÝCH ŠKOLÁCH	32
3.3 STUDIUM NA UNIVERZITÁCH TŘETÍHO VĚKU	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	38
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ CÍLE	38
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
4.4 METODA SBĚRU DAT A REALIZACE VÝZKUMU.....	39
4.4.1 Předvýzkum.....	40
5 ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT	41
5.1 PER ASPERA AD ASTRA	42
5.2 VE ZDRAVÉ TŘÍDĚ ZDRAVÝ DUCH.....	44
5.3 ČÍM VÍC TOHO VÍM, TÍM VÍC CHCI ZNÁT	46
5.4 CO TĚ NEZABIJE, TO TĚ POSÍLÍ	48
6 INTERPRETACE DAT	49
7 SHRNUÍ A ZÁVĚREČNÁ DISKUSE	51
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	56
SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM TABULEK	58
SEZNAM PŘÍLOH	59

ÚVOD

Stále se zvyšuje průměrný věk populace, zlepšuje se i psychický a fyzický stav jedince, který odchází do důchodu. Díky tomu jsou tito lidé plni sil a snaží se udržet svůj životní styl v aktivní formě. Většina si konečně najde čas na realizaci svých zájmů a začne se zabývat něčím novým. Není to však pouze touha, která jedince nutí zůstat v „pohybu“, ale také nároky měnící se společnosti, která na osoby v postproduktivním věku a obecně na celou populaci, klade stále větší nároky. Ve světě nových technologií a prodlužujícího se pobytu jedince na trhu práce, je člověk nucen být co nejdéle aktivní. Každý jedinec má odpovědnost za kvalitu svého stáří, měl by aktivně a cíleně, prostřednictvím svého životního stylu, ovlivňovat kvalitu svého stárnutí a stále se učit novým věcem.

Pro skupinu občanů, která má zájem se dozvědět a naučit něco nového, jsou určeny speciální kurzy v rámci mnoha univerzit a vysokých škol. Jedná se o koncepci celoživotního vzdělávání s názvem Univerzita třetího věku. Cílem těchto kurzů je seznámit lidi starší 50 let s novými technologiemi, teoriemi, poznatky a zkušenostmi. Není to ale jediný cíl kurzů třetího věku jak by se mohlo zdát, tyto kurzy mají také výrazný socializační dopad. Jedinec se zapojuje do kolektivu vrstevníků a udržuje svůj sociální život na úrovni.

Přestože je univerzita třetího věku nabízena i pro osoby 50+, je především navštěvována seniory, proto jsme se v naší práci zaměřili právě na toto vývojové období. V první části, je stručně popsáno stáří a proces stárnutí jedince s jednotlivými aspekty, které jej provází. Další oblastí, kterou se tato kapitola zabývá, je stáří v kontextu s populací a jeho aktivní formou trávení. Druhá kapitola práce, je celá věnována celoživotnímu vzdělávání. S ohledem na výzkumnou část, která se zaměřuje na lidi v postproduktivním věku, bude podrobněji popisovat vzdělávání seniorů, a specifika, které jsou s ním spojeny. Závěrečná kapitola teoretického oddílu, se věnuje univerzitám třetího věku, jako instituci, kde jsou senioři vzděláváni. V souvislosti se vznikem univerzit, je také kladena pozornost Asociaci univerzit třetího věku v České republice. Závěr kapitoly je pak věnován již konkrétní univerzitě a to Univerzitě třetího věku a její struktuře.

Empirická část bakalářské práce navazuje na vymezené teoretické poznatky. Výzkum je zaměřen na kvalitu a formu výuky na Univerzitě třetího věku. Vzhledem k tomu, že byl výzkum kvalitativního charakteru, byl realizován pomocí hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Data byla analyzována a interpretována pomocí kódování.

Protože univerzity třetího věku se na území České republiky, začali více rozšiřovat až na začátku 21. století, jedná se zatím o téma, které není zdaleka prozkoumané. Výzkumy, které byly doposud realizovány, se zaměřovaly spíše obecně na trávení volného času seniorů a na jejich motivaci ke studiu. Vzhledem k tomu, že jsme na žádném z námi dostupných zdrojů nenalezli výzkum týkající se kvality výuky na kurzech třetího věku, mohou být poznatky vyplývající z našeho šetření velkým přínosem pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ

Stáří je označením pozdních fází ontogeneze, je projevem a důsledkem geneticky podmíněných involučních procesů, které jsou modifikovány dalšími faktory, jako jsou choroby a životní styl. Všechny jevy a procesy, které nastanou ve stáří, jsou u každého jedince individuální, tím pádem je definování stáří velmi obtížné. (Mühlpachr, 2004, s. 18)

Problematiku definování tohoto pojmu krásně vystihuje Stuart-Hamilton (1999, s. 18) „Stárnutí je závěrečnou fází lidského vývoje a je třeba ho posuzovat jako součást kontinuální proměny. Avšak právě proto, že se jedná o proměnu kontinuální, je nesnadné nalézt uspokojivou definici okamžiku, ve kterém končí střední věk a začíná stáří.“

Tento pojem je vymežován pomocí biologických, sociálních a chronologických aspektů. Biologické stáří je označení pro konkrétní míry involučních změn, obvykle propojených se změnami způsobenými chorobami. Pokusy o vymezení biologického stáří se ale nezdařily a jeho stanovení se nevyužívá. Sociální stáří je vymezeno několika změnami a kritérii, je dáno především změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění. Sociální periodizace, člení lidský život do 4 období, přičemž stáří je vymezeno třetím a čtvrtým věkem. (Mühlpachr, 2004, s. 19-21)

Stuart-Hamilton (1999) charakterizuje třetí věk seniora, jako aktivní a nezávislý, v němž je senior schopen se sám o sebe postarat, na rozdíl od toho, čtvrtý věk je období, kdy se člověk stává závislým na okolí. Avšak ani toto dělení není považováno za optimální, Mühlpachr (2004, s. 20) považuje za prakticky využitelné pouze vymezení kalendářního stáří a to díky své jednoduché a jasné podobě.

K této myšlence se přiklání i Janiš (2012, s. 14), který říká, že jediným objektivním faktorem je kalendářní věk a to hlavně proto, že není ničím překvapující. Kalendářní věk je také relativně jednoduše statisticky zachytitelný a je faktorem přirozeným, a to zejména na základě potřeby cílenosti programů.

Dolní hranice, kdy je člověk považován za starého, se v průběhu vývoje společnosti neustále zvedala. V roce 1800 byl za starého považován čtyřicetiletý, v současnosti je udávána hranice 65 let, někteří se však soustředí dokonce až na 75 let. (Langmeier, 1998, s. 185)

Dosud však není odborníky vytvořena jednotná periodizace stáří. Jednotliví autoři definic se rozcházejí ve vymezení počáteční etapy stáří i v počtu jednotlivých fází, do kterých se stáří člení. Příhoda (1974, s. 62) uvádí patnáctileté členění dospělosti, odpovídající dupo-

ručení komise expertů Světové zdravotnické organizace. Za sénium považuje období od šedesáti let jedince a člení jej do tří fází:

- 60 - 74 let - časné stáří, senescence,
- 75 – 89 let - vlastní stáří, kmetství, senium,
- 90 let a více - dlouhověkost, patriarchium.

V hospodářsky vyspělých státech se v souvislosti se stárnutím populace a prodlužováním života, posouvá hranice stáří k věku 65 let. Mühlpachr (2004, s. 21) uvádí následující členění, které se v poslední době začíná čím dál častěji uplatňovat:

- 65 – 74 let - mladí senioři,
- 75 – 84 let - staří senioři,
- 85 let a více – velmi staří senioři.

Stáří je tedy považováno za poslední fázi životního cyklu, která nastává většinou po skončení ekonomické činnosti a je doprovázena změnami duševními i fyzickými. Stáří se nedá vymezit pouze věkem a to kvůli individuálním rozdílům každého jedince. V této části života dochází ke snížení schopnosti adaptace, narůstá sociální izolovanost a zmenšuje se okruh zájmů. Změny, které nastanou, se mohou ve svých psychofyzických souvislostech odrazit i na zdravotním stavu. (Jandourek, 2001, s. 237-238)

Vzhledem k tomu, že však žádná ze zmiňovaných periodizací lidského života nezahrnuje všechny aspekty a změny, které se prolínají, nelze považovat jen jednu z nich za optimální a je potřeba, aby došlo k syntéze těchto teorií.

1.1 Stárnutí

Názory na začátek procesu stárnutí, jsou rozlišné. Některé teorie říkají, že jedinec stárne v průběhu celého svého života, tedy od narození do smrti. Jiné teorie začátek tohoto procesu aplikují až na určitou fázi lidského vývoje. Například Kalvach (2004, s. 67) považuje za zahájení stárnutí již početí, tedy vznik plodu, ale za skutečné projevy stárnutí považuje až pokles funkcí.

Obecně se jedná o souhrn změn, které nastávají ve struktuře a funkci organismu, je to značně individuální proces, protože každý jedinec stárne se značnou variabilitou. Odlišnost ve stárnutí mezi jedinci je dána především různou genetickou výbavou, životním stylem, ale i podmínkami a prostředím, ve kterém jedinec žije. (Mühlpachr, 2004, s. 22)

Stárnutí, jako individuální proces, popisuje také Vágnerová (2000, s. 437-446), ta říká, že postoj každého jedince ke stáří a k vlastnímu stárnutí je jedinečný, u každého jedince se tedy liší, například z hlediska přiměřenosti prožitků, názorů a chování. Poznává, že individuálně různé je také tempo stárnutí, to je spojeno s pozvolným úpadkem funkcí, především pak tělesných, důsledkem čehož je změna zevnějšku. S postupujícím časem se postoj člověka na sebe sama i na společnost mění a dochází ke změně hodnotového systému. Proměnu vlastní identity ovlivňují změny rolí a změny biologické. Stárnoucí člověk se stává příslušníkem generace, která má nejvíce zodpovědnosti. V souvislosti se stářím je důležité, aby byl člověk schopen motivace a aktivizace přiměřených a účelných obranných mechanismů, má pak větší pravděpodobnost, že se dokáže se zátěží stárnutí vyrovnat.

Toto vymezení od Vágnerové bylo spíše v širším slova smyslu. Užší vymezení procesu stárnutí můžeme najít například u Pacovského (1990 s. 12), ten stárnutí vidí jako přechodnou vývojovou dobu mezi dospělostí a stářím, přičemž změny, které v něm vzniknou, jsou nevratné a neopakovatelné. Stárnutí je cestou do stáří a představuje nevyhnutelný děj.

Pacovský (1990, s. 30) chápe stárnutí jako cestu do stáří. Stárnutí člení na fyziologické, které popisuje jako normální součást života a zákonitou epochu ontogeneze a patologické, které vysvětluje příkladem předčasného stárnutí a situací kde je kalendářní věk nižší než věk funkční. Malíková (2011, s. 15) uvádí, že patologické stárnutí se mimo jiné projevuje také sníženou soběstačností.

Jak již bylo několikrát zmíněno, jedná se tedy o individuální jev. I přesto existují určité změny, které provází každého z nás. Tyto změny se projevují v psychické, sociální a tělesné oblasti. U jedince tedy můžeme pozorovat biologické, tělesné a duševní involuce, právě těmto změnám se budeme věnovat v dalších kapitolách.

1.1.1 Změny ve stáří

Vlastní průběh stárnutí a stáří ovlivňuje celá řada okolností. Je podmíněno genetickým základem a vnitřními a vnějšími vlivy.

Ve stáří probíhá v organismu řada změn. Venglářová (2007, s. 12) tyto změny popisuje na třech úrovních, a to na úrovni tělesné změny, psychické změny a změny sociální. Reakce stárnoucího člověka na tyto změny jsou ovlivněny především osobností jedince a jeho životními zkušenostmi.

Tabulka 1: Přehled změn ve stáří (Venglářová, 2007, s. 12)

<i>Tělesné změny</i>	<i>Psychické změny</i>	<i>Sociální změny</i>
<ul style="list-style-type: none"> • změna vzhledu • úbytek svalové hmoty • změny 	<ul style="list-style-type: none"> • zhoršení paměti • obtížnější osvojování nového • nedůvěřivost • snížená sebedůvěra • sugestibilita • emoční labilita • změny vnímání • zhoršení úsudku 	<ul style="list-style-type: none"> • odchod do penze • změna životního stylu • stěhování • ztráty blízkých lidí • osamělost • finanční obtíže

Výše zmíněná autorka také popisuje tři modely adaptace na stáří:

1. **Konstruktivní přístup** ke stáří. Člověk si celý život může připravovat aktivity, které později rozvine. Podstatnou součástí přípravy na stáří je také snaha o udržení tělesného zdraví, tato snaha nejčasněji probíhá v rámci dobrého stravování nebo vhodných pohybových aktivit. Je velice důležité, aby jedinec měl velký okruh přátel a známých a to proto, aby po odchodu některých našich blízkých nedošlo k sociální izolaci. Pěstování dobrých vztahů s rodinou a okolím je úkol na celý život.
2. **Závislost na okolí.** Tělesné potíže potencují závislost na zdravotnících nebo na rodině, která je manipulována k intenzivnějším kontaktům se seniorem, právě kvůli jeho zdravotním potížím. Namísto řešení sociální izolace se řeší symptomy onemocnění.
3. **Nepřátelský postoj** může senior zaujmout, pokud je situace obtížnější a mechanismy zvládnutí na ni nestačí. Nepřátelství pak může projevovat celému svému okolí.

V následujících třech kapitolách si podrobněji rozebereme a vysvětlíme změny ve stáří, jejichž možné vymezení jsme si již uvedli.

1.1.1.1 Psychické aspekty

V průběhu duševního stárnutí, se těžko odlišují přirozené změny dané věkem a změny, jež jsou součástí nějaké duševní poruchy. Vystihnout podstatné osobní rysy staršího člověka je velice komplikované, protože každý se utváří v jiném prostředí a v odlišných podmínkách.

Podle Říčana (2004, s. 337) můžeme psychickou involuci chápat jako demontáž osobnosti, která probíhá celkem spořádaně. Zatím co vzestupné stádium vývoje člověka znamená diferenciaci, stárnutí bývá naopak spojeno se zjednodušováním osobnosti.

Duševní činnost starých lidí je především zpomalena. Pro tento jev máme jednoduchá vysvětlení, a to že aktivita buněk je ve stáří pomalejší, což se projevuje i na duševní činnosti. Můžeme však také uvažovat nad tím, že je jedinec méně motivován k činnostem. Dalším možným vysvětlením je zvýšená opatrnost gerontů.

Za další rys stáří je považováno špatné snášení změny, geront má rád svůj pořádek v čase i prostoru. Mezi další rysy stáří patří snížení zájmu o okolí až netečnost, což může být způsobeno ubýváním výběžků mozkových buněk. V důsledku toho je emoční prožívání méně intenzivní a chudší, u mnohých jedinců také začínají převažovat negativní emoce. S psychickou involucí se kombinují také psychické poruchy.

Ve stáří se často objevují psychogenní neurózy, ke kterým vede duševní citlivost, zranitelnost, bezbrannost, apod. Setkáváme se také s tím, že se u starého člověka mění osobnost, zkušenost říká, že člověk se stává karikaturou sebe samého, což znamená, že se začínají projevovat vlastnosti a sklony, které člověk dokázal v mládí tlumit. Naopak hysterické osobnosti se ke stáří zklidňují. Často se u lidí v postproduktivním věku objevuje takzvaná paranoida, která ohrožuje zvláště osamělé lidi.

Další psychickou poruchou stáří je demence, tedy větší úbytek rozumových schopností než odpovídá věku a další nepříznivé změny, které jsou s tímto úbytkem spojeny. S přibývajícím věkem přibývá také depresí, tedy chorobných smutků. Tyto deprese někdy vznikají jako reakce na těžkou ztrátu, například smrt manželky, jindy se objevují třeba při tělesném onemocnění, nebo mluvíme o depresích endogenních, jejichž příčina není zcela známá. (Říčan, 2004, s. 337-344)

V duševním stárnutí se prolínají vlivy biologického věku jedince se společenskými a dalšími faktory, které s sebou věk nese a které determinují duševní involuci, mezi tyto faktory

patří například změna vzhledu nebo zkrácená životní perspektiva, ale o tom již v další kapitole.

1.1.1.2 Biologické aspekty

Biologické aspekty stárnutí představují typické tělesné změny stárnoucího organismu. Tyto změny probíhají u jednotlivých osob s různou rychlostí a intenzitou a jsou často doprovázeny výskytem nemocí. (Malíková, 2011, s. 19)

Jak přibývá let, odlišujeme obtížnější, které změny přímo souvisí s nějakou nemocí a ty, které se dříve či později v důsledku přibývání let objeví u každého.

Po šedesátém roce života se tělesná zdatnost stále zhoršuje. V různých orgánech ubývá funkčních tkání, které z části nahrazuje vazivo, přibývá očních chorob, zhoršuje se také sluch. Se stoupajícím věkem také přibývají jedinci, kteří jsou omezeni srdečními chorobami, vysokým krevním tlakem, nebo například nemocemi páteře a kloubů. (Mühlpachr, 2004, s. 23)

Komplexní přehled biologických změn stárnoucího organismu popisuje Jarošová (2006, s. 22-24):

- Kůže- vznikají vrásky, kůže je tenká, suchá, svraštělá, snižuje se kožní turgor, objevují se pigmentace
- Vlasy- šedivý, řidnou, rostou pomaleji
- Nehty- rostou pomaleji, objevují se na nich rýhy a dráhy
- Svaly- klesá síla, pružnost a rychlost kontrakcí kosterní svaloviny, snižuje se fyzická výkonnost, naopak hladká svalovina na pružnosti neztrácí
- Kosterní soustava- atrofie meziobratlových plotének, dochází ke snížení výšky postavy, důsledkem ubývání vápníku v těle, dochází k větší lámavosti kostí
- Chrup- zubní sklovina hrubne, zuby žloutnou a dochází k jejich ztrátě
- Endokrinní žlázy- výrazné snížení jejich funkce, dochází k hormonální nerovnováze a ke změně citlivosti periferních tkání k hormonům
- Nervový systém- Celková hmotnost mozku se snižuje, do neuronů se začíná ukládat stařecký lipofuscin (odpadová látka při odbourávání buněk), snižuje se rychlost vedení v nervstvu a mění se hluboké čítí

- Trávicí systém- pokles salivace, snižuje se kyselost žaludeční šťávy, sliznice se ztenčují, klesá pohyblivost trávicí trubice, zhoršuje se evakuace žaludku, mění se produkce trávicích enzymů, mění se peristaltika střeva, snižuje se funkční schopnost jater
- Smyslové orgány- klesá akomodace, snižuje se ostrost vidění, schopnost výběru barev a adaptace v šeru, dochází k atrofii sluchové dráhy, nastupuje stařecká nedoslýchavost, zvyšuje se práh bolestivosti, klesá citlivost, chuťové pohárky ubývají, mění se chuť
- Vylučovací systém- ubývají funkční neurony, dochází k poklesu glomerulární filtrace a koncentrační funkce ledvin, kapacita močového měchýře se snižuje, snižuje se také funkce svěračů a elasticita močové trubice, což má za následek inkontinenci
- Dýchací soustava- vitální kapacita plic klesá, jejich poddajnost se snižuje, dochází k úbytku plicních sklípků, ke ztluštění jejich membrán, také se v nich snižují plyny, což má za následek rozedmu plic
- Kardiovaskulární systém- tepny se zvětšují a prodlužují, klesá jejich elasticita, klesá poddajnost levé komory, redukuje se srdeční výdej, do chlopní se začíná ukládat vápník a ubývají buňky převodního srdečního systému

V důsledku tělesných změn a úbytku schopností jedince ve stáří dochází také ke změně v jeho sociální oblasti, o možných sociálních aspektech, které mohou v rámci stárnutí nastat, hovoří další kapitola.

1.1.1.3 Sociální aspekty

Kalvach (in Jarošová, 2006, s. 29) popisuje sociální stáří, jako období kde se kombinuje několik sociálních aspektů a určitá kritéria.

Sociální stárnutí je provázáno několika změnami, mezi ně patří například odchod z aktivního pracovního života do důchodu. Tento přechod provází několik změn: odchodem do důchodu se mění sociální role seniora, končí role pracovní, mění se role rodinná, snižuje se také autorita a společenská prestiž. Důchodce bývá často společností viděn jako méněcenný, méněhodnotný a z hlediska tohoto pojetí až zbytečný. Významným dopadem odchodu ze zaměstnání jsou změny v ekonomickém zajištění, které se promítají v zažitých kulturních a společenských aktivitách, které mohou být v důsledku toho omezeny. Vyrovnanost

jedince může být dekompenzována nemocemi, rodinnými problémy, osamělostí, již zmíněným nedostatkem financí nebo špatným bydlením. (Jarošová, 2006, s. 29-30)

Člověk odchodem do důchodu se často vyčlení ze svého okolí. Samota a sociální izolace, sociální nejistota, úbytek až ztráta společenské prestiže, redukce mezi-osobních vztahů a někdy úplné osamění jsou stejně důležité pro průběh stárnutí jako faktory biologické. (Wolf, 1982, s. 155)

Strach z osamělosti a opuštěnosti se postupem stáří zvyšuje a může být ovlivňován a iniciován různými faktory jako je sociální situace seniora (například ovdovění), jeho fyzický stav (ztráta sluchu nebo zraku) a psychický stav (deprese, demence). Vyrovnaní se s osamělostí je vysoce subjektivní záležitost, lidé izolovaní zpravidla ztrácejí zájem kolem sebe, jsou pasivní a drží si určitý odstup. (Vágnerová, 2000, s. 461)

Starý člověk je často vystaven také generační osamělosti, musí se smířovat se smrtí vrstevníků v jeho okolí, se ztrátou partnera, přičemž osamělost snášejí lépe ženy, protože se o sebe dokážou zpravidla lépe postarat než muži. (Jarošová, 2006, s. 31)

Člověk se ve svém životě potká s mnoha změnami a záleží jen na každém jedinci, jak tyto změny dokáže přijmout a vyrovnat se s nimi. Záleží zde však hodně také na okolí, aby bylo trpělivé, aby jedinci pomohlo a tolerovalo ho. V návaznosti na tyto změny je pak jedinec nucen hledat nový způsob života ve stáří, tak aby byl k jeho spokojenosti.

1.2 Stáří jako společenský fenomén

V dnešní době dochází k výrazným demografickým změnám obyvatelstva, protože střední délka života lidí ve vyspělých zemích se stále prodlužuje, což můžeme považovat za jeden z největších úspěchů 20. století. Průměrný věk se u nás začal zvyšovat především po roce 1950, kdy se v populaci výrazně zvýšilo procento osob starších 60 let, přičemž se ženy v celosvětovém měřítku dožívají déle než muži a procento starších žen stále roste. Střední délka života u nás dlouhá léta stagnovala, v České republice byla v roce 1990 střední délka života mužů 67,5 a u žen 76 roků, v roce 1995 se prodloužila u mužů na 70 a u žen na 77 let. Prodlužující se délka života populace však s sebou přináší výrazné změny a novou situaci pro fungování společnosti, stejně jako pro život jedinců, kteří přijímají skutečnost, že i ve vyšším věku lze žít zajímavým a plnohodnotným životem. Stárnutí obyvatelstva se

svými sociálními a ekonomickými dopady na společnost se v dnešní době považuje za jeden z dominantních problémů lidstva. (Štílec, 2004, s. 12-13)

Vztah jedince ke stáří bývá výrazně ovlivněn již v dětství, záleží tedy na rodičích a na jejich přístupu ke starším lidem, například k jejich vlastním rodičům. Příklad jednání, který dávají svým dětem, je modelem jednání, který od nich sami ve stáří mohou očekávat. Na jedné straně se snažíme stáří ctít a milovat, na stranu druhou nás provokuje svým zevnějškem, pomalostí a zdánlivou neschopností. Dnešní člověk chápe stáří spíše jako nutné zlo, což je zřejmé, protože dnešní doba oslavuje především krásu, mládí, zdatnost a výkon a již nevidíme ve stáří zkušenosti, moudrost a vyrovnanost. (Štílec, 2004, s. 14)

V současné době se významně zvyšuje průměrný věk populace. Společnost proto hledá způsoby, kterými by přiměla lidi ve vyšším věku, aby žili smysluplně, zajímali se o své okolí a prožívali každý den naplno.

1.3 Aktivní stárnutí

Úspěšné stárnutí by mělo vytvořit předpoklady pro aktivní zdravé stáří, jde především o zachování zdraví, vyvarování se chorob, o zachování psychické pohody a funkční zdatnosti, bohaté sociální sítě kontaktů, vytvoření bytových, ekonomických a dalších předpokladů a zachování aktivit. Dle osobnostního založení, zdatnosti a zdravotního stavu se v adaptaci na stáří uplatňují především následující tři kategorie:

- **aktivního stáří**- základem adaptace je udržování původních vztahů a aktivit
- **substituce**- nahrazování zatěžujících aktivit a rolí jinými činnostmi
- **postupného uvolňování**- omezování aktivit, vztahů, uzavírání se do vlastního světa (Kalvach a kol., 2011, s. 82)

Většina doporučení jak realizovat „úspěšné stárnutí“ odpovídá zásadám duševní hygieny. Mezi tato doporučení patří: zachovat si své zájmy, udržet se v aktivitě, uspořádat si každodenní činnost tak, aby zahrnovala fyzickou i duševní aktivitu, být stále otevřen novým věcem a požadavkům a udržovat pozitivní přátelské vztahy a nové vztahy navazovat, mít potěšení z drobných věcí, vyhýbat se emočně stresujícím situacím a v neposlední řadě zvládat vše s rozvahou a moudrostí. (Holczerová, Dvořáčková, 2013, s. 29)

Jelikož každý člověk je unikátní osobností, musí být program aktivit jedince plánován individuálně. Potřeby člověka jsou uspokojeny tehdy, když je vyhověno celé paletě věcí,

které tvoří jeho život, musí program aktivit čerpat z každodenního života a z mimořádných událostí. Aby byla činnost smysluplná, musí splňovat určitá kritéria. Každá činnost musí být příjemná, dělaná dobrovolně a s jasným účelem, musí však být také společensky přijatelná a neměla by vést k neúspěchu. (Holczerová, Dvořáčková, 2013, s. 35)

Za klíčový prvek aktivního stárnutí považujeme celoživotní učení, to zajišťuje seniorům rozvoj dovedností, zlepšuje sociální fungování jedince, který právě díky dalšímu vzdělávání neztrácí sociální kontakt a zůstává aktivní ve společnosti.

2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Myšlenka celoživotního vzdělávání a učení není nová. Prvotní představy sahají do antiky a židovské kultury, nalézáme je v různých náboženstvích a filozofiích. Myšlenky byly obnoveny v renesanci, humanismu a osvícenství, kde celoživotní vzdělávání začíná získávat nějakou podobu. Za průkopníka je považován Komenský, který spojil filozofické představy s pedagogikou a didaktikou, čímž ukázal na možnosti realizace. Za zakladatele moderního pojetí celoživotního vzdělávání můžeme považovat Eduarda Lindermana a Basila Yeaxleeho, kteří popsali učení jako integrální součást života a z toho vyvodili myšlenku, že je vzdělávání nikdy nekončícím procesem. Sebelepší idea však pro svou realizaci potřebuje vhodné podmínky, které nastaly až v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, tedy v době společenské a hospodářské prosperity, zrychlujícího se pokroku a demokratizace. Zároveň nastala krize školství, které už nebylo schopné zajistit potřebné kvalifikace pro hospodářský růst a společenský rozvoj. Právě tato krize a nové kvalifikační nároky stály u zrodu koncepcí celoživotního učení a vzdělávání. (Veteška, 2009, s. 26)

Dle Průchy (2006, s. 15) je pojem celoživotní vzdělávání velmi široký, s několika synonymními pojmy. V nejobecnější rovině popisuje následující:

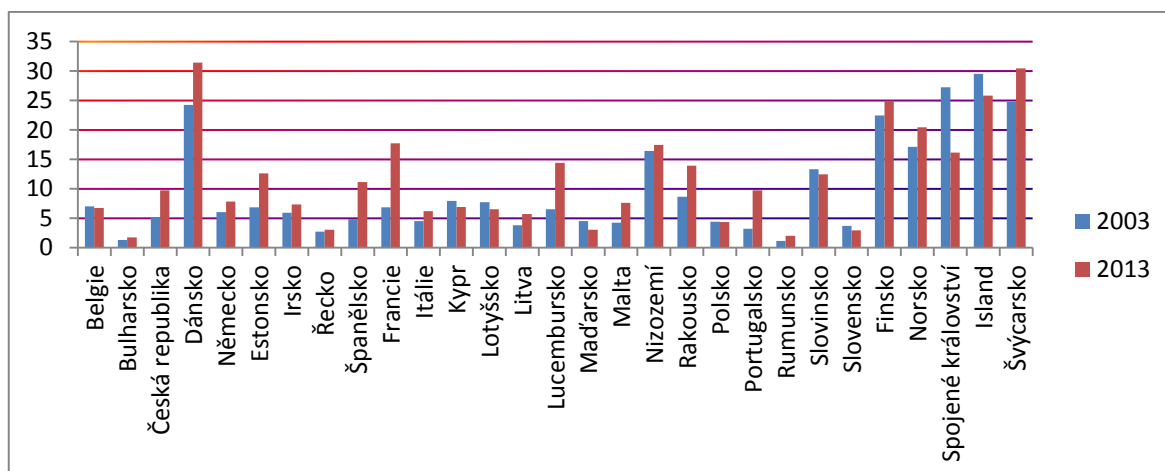
Obyvatelstvo Evropy roste dynamicky a na zachování standardu života, musí pracovat lidé déle. To je spojeno s tím, že se po lidech vyžaduje odborná připravenost a různé znalosti a dovednosti. Předpokládá se, že právě další vzdělávání zlepší zaměstnatelnost a životní spokojenost, což je spojeno také s hospodářskou produktivitou a rozvojem celé společnosti. Celoživotní vzdělávání je strategií pro integraci starších osob na současný trh práce, která jim dá potřebné vzdělání, které je vhodné pro měnící se sociální, hospodářské a demografické podmínky. Celoživotní vzdělávání je určeno pro mladé a středně staré lidi, ale také pro starší pracující občany a lidi v postproduktivním věku, kteří mohou získat schopnosti, které jim umožní zlepšit svůj důchod získáním nových prostředků. Celoživotní vzdělávání podporuje integraci, participaci a kvalitu života a má také výrazný ekonomický dopad, protože dochází ke zlepšení zaměstnanosti lidí v každém věku.

Vzdělávání dospělých je každá forma učení se dospělého po skončení prvotního vzdělávání a školení. Mnohé problémy v nezaměstnanosti v dnešní době jsou způsobeny nízkou úrovní vzdělanosti lidí. Hetteš (2011, s. 58) vidí velkou mezeru v úrovni fiskální gramotnosti, v celé společnosti, chybí základní orientace v investičním rozhodování, internetová negramotnost, nebo i jiné oblasti poznání marketingového závázání a podobně.

Jsou rozlišovány tři druhy učení a vzdělávání, a to učení ve formálním vzdělávání, učení v neformálním vzdělávání a informální vzdělávání. Pojmem formální vzdělávání, je označováno vzdělávání, které je realizováno zpravidla ve školách. Jde zde o procesy učení, které jsou záměrné a řízené, používají se v nich nějaké edukační konstrukty a vedou k prokazatelně dosaženým úrovním vzdělávání. Dospělí mohou být účastní v některém z na sebe zavazujících stupňů školského vzdělávání, nejčastěji ve středním vzdělávání, ve vyšším odborném vzdělávání, ale i ve vzdělávání vysokoškolském. Další součástí celoživotního vzdělávání je vzdělávání neformální. Probíhá ve vzdělávacích zařízeních podniků, v soukromých vzdělávacích institucích, v organizacích zájmového, sportovního a dalšího vzdělávání. Učení dospělých je v této formě organizované, ale dobrovolné. Toto učení nevede získání určitého státem uznávaného vzdělání, i když je často ukončeno nějakým osvědčením, certifikátem apod. Tyto procesy neformálního vzdělávání jsou zpravidla vedeny nějakým edukátorem. Informální učení probíhá v každodenních situacích života v zaměstnání, rodině, při sledování televize apod., kdy člověk získává poznatky nahodile. Jedná se o jakési neúmyslné učení se v průběhu celého života. Toto učení je nesystematické, není organizované a nerealizuje se v institucích. (Průcha, 2014, s. 22-25)

V následujícím grafu můžeme pozorovat zájem populace ve věku 25 až 64 let o celoživotní vzdělávání v roce 2003 a 2013 ve vybraných zemích Evropské unie. Šetření proběhlo v rámci statistických průzkumů LabourForceSurvey a vztahovalo se na jedince, kteří se účastnili vzdělávání nebo školení ve čtyřech týdnech předcházejících průzkumu. Následující informace se týkají jakéhokoliv vzdělávání či školení, jak už tedy formálního, tak neformálního, týkajícího se či netýkajícího se respondentova současného nebo budoucího zaměstnání. (Eurostat, 2015)

Obrázek 1: Participace na dalším vzdělávání v roce 2003 a 2013 v zemích EU

2.1 Celoživotní vzdělávání ve strategických dokumentech ČR

Z hlediska celoživotního učení se dokumenty, o kterých se v této kapitole bude zmiňovat, věnují obecnějším otázkám společenského a ekonomického rozvoje, kde mluvíme o takzvaných kontextových dokumentech, nebo jsou přímo zaměřeny na otázky vzdělávání.

Kontextové dokumenty:

Zastřešujícím strategickým dokumentem kontextového rázu je Strategie udržitelného rozvoje ČR (2005), který klade velký důraz na vzdělávání, celoživotní učení, výzkum a vývoj a harmonické propojení environmentálního sociálního a ekonomického pilíře rozvoje společnosti.

Základním dokumentem ČR pro využívání fondů je Národní strategický referenční rámec ČR 2007-2013. Tento dokument vychází z toho, že mezi pozitivní faktory se silným vlivem na dynamiku ČR bude patřit také například rozvoj dovedností a znalostí populace. Upozorňuje se zde na nedostatečné rozvinutí systému dalšího vzdělávání, podotýká se, že systém není přizpůsoben potřebám a možnostem dospělých. Příležitosti jsou zde spatřovány v zásadních změnách v systému vzdělávání. Na rozvoj celoživotního vzdělávání je zde kladen velký důraz, považuje se jako významný faktor při vytváření soudržné a flexibilní společnosti. Celoživotní vzdělávání se v dokumentu dostává na přední místo při definování cest k dosažení globálního cíle NSRR.

Národní lisabonský program 2005-2008 (Národní program reforem ČR) je dokument zpracovaný na základě směrnic pro růst zaměstnanost. Nalezneme zde myšlenku, že reformy z oblasti vzdělávání zvýší kvalitu pracovní síly, rozšíří možnosti vzdělávání a podpoří schopnost vyrovnat se s náročnými podmínkami měnícího se trhu práce. Je zde zmiňován problém stárnutí populace a nezbytnost participace starších občanů na trhu práce. Dokument konstatuje, že v minulosti nebyla celoživotnímu učení věnována dostatečná pozornost. Důraz je kladen na propojení systému počátečního a dalšího vzdělávání.

Mezi další kontextové dokumenty patří Strategie hospodářského růstu, který vymezuje priority, na něž se má ČR zaměřit, aby se přiblížila ekonomické úrovni hospodářsky rozvinutějších zemí EU. Dalším dokumentem je Strategie regionálního rozvoje ČR, který řadí rozvoj lidského potenciálu k rozhodujícím příležitostem. Je zde požadována modernizace vzdělávací soustavy, je zde zmiňováno, že chybí ucelený systém vzdělávání pro dospělé, propojený s počátečním vzděláváním a poskytující příležitosti celoživotního vzdělávání.

Národní inovační strategie zdůrazňuje, že předpokladem inovací je vzdělanost a kvalifikovaná práce, právě vzdělávání je chápáno, jako jeden z pilířů inovačního systému. Požaduje se vznik provázaného systému celoživotního vzdělávání. Národní program výzkumu a vývoje, je tematicky orientován na moderní společnost a její proměny, není však přesně zaměřen na problematiku celoživotního vzdělávání. V Konvergenčním programu ČR se uvádí, že reformy z oblasti rozvoje vzdělávání zvýší kvalitu pracovní síly, rozšíří možnosti vzdělávání a podpoří schopnost vyrovnat se s náročnými podmínkami měnícího se trhu práce. Posledním dokumentem z této oblasti, o kterém se budeme zmiňovat, je „Strategie rozvoje lidských zdrojů z roku 2003“. Tento dokument ukazuje zásadní problémy, proč se celoživotní vzdělávání nedaří dobře realizovat a doporučuje opatření, která by přispěla k jeho rozvoji, zdůrazňuje nezbytnost realizovat jej jako praxi, dále klade důraz na zodpovědnost jedince, jeho aktivní úlohu a svobodnou volbu ve vzdělávání,

Dokumenty z oblasti vzdělávání:

Závěrečná zpráva z konzultačního procesu k Memorandu o celoživotním učení zmiňuje problémy týkající se prosazování celoživotního vzdělávání pro všechny. První skupina problémů se vztahuje k stávajícímu vzdělávacímu systému, druhá skupina problémů se přímo týká dalšího vzdělávání. Podotýká, že tento zanedbávaný sektor vzdělávacího systému není stále dostatečně rozvinutý, nejzávažnější slabinou je neexistence komplexního právního rámce. Upozorňuje také na to, že existující systémové mechanismy ve vzdělávání vyhovují jen tradičnímu vzdělávacímu systému.

Národní program rozvoje vzdělávání- Bílá kniha se zabývá především rozvojem vzdělávací soustavy, avšak se zřetelem kladeným na celoživotní učení. Zdůrazňuje, že realizace konceptu celoživotního vzdělávání neznamená pouze rozšířit dosavadní vzdělávací systém, ale jde o mnohem více, musí dojít k zásadní změně pojetí cílů a funkce vzdělávání, kdy všechny možnosti učení, jsou chápány jako jeden celek. Dále dokument zdůrazňuje, že musí být zajištěna dostupnost všech úrovní vzdělávání a poskytována spravedlivá příležitost k rozvoji schopností všech jedinců v průběhu celého života.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice je celoživotní vzdělávání nadřazeným pojmem pro další i počáteční vzdělávání, v jehož kontextu je stavěno do protikladu s tradiční jednorázovou přípravou na konkrétní povolání. Tento dokument se zabývá i otázkami dalšího vzdělávání, kde akceptuje podporu tvorby Národní soustavy kvalifikací a zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.

Pro oblast vysokých škol, byl vytvořen dokument Aktualizace koncepce reformy vysokého školství. Je zaměřen na tři oblasti: reformu financování, rozvoj lidských zdrojů a výzkum, vývoj a inovace. V oblasti financování, se bude klást důraz na dosahované výsledky vysokých škol a na efektivitu využívání těchto zdrojů k zajištění stability finančního prostředí. V oblasti rozvoje lidských zdrojů je zdůrazňována nutnost rozšíření přístupu ke vzdělávání a otevřenost systému všem sociálním a minoritním skupinám, inovaci studijních programů, důraz na jazykové a další kompetence studijních i akademických pracovníků. V oblasti výzkumu, vývoje a inovace je cílem dosáhnout takové výše finančních prostředků vynaložených na výzkum a vývoj, která bude srovnatelná s průměrem v zemích EU. Na výše popisovaný dokument navazuje Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006-2010. Tento strategický materiál je každoročně aktualizován.

Pro oblast environmentálního vzdělávání byl přijat Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ČR, obsahuje východiska, cíle a nástroje ve čtyřech klíčových oblastech: veřejná správa, děti, mládež a pedagogičtí a odborní pracovníci, environmentální vzdělávání a osvěta v podnikové sféře, informace osvěta a poradenství pro veřejnost.

Hlavní strategické linie pro implementaci principů udržitelného rozvoje v rámci vzdělávací soustavy udává Národní strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Je jedním z východisek pro tvorbu vzdělávacích programů a je inspirací pro spolupráci vzdělávacích institucí na lokální i regionální úrovni. (MŠMT, 2007, s. 16-21)

2.2 Vzdělávání seniorů

Člověk je tak starý, jak staře myslí, stárí je totiž především funkcí duševního a tělesného stavu, kde počet let života není důležitý. Lze říci, že člověk je relativně mladý, dokud je schopen se učit, snášet a přijímat nové a odlišné názory, získávat nové zkušenosti a nechat se jimi ovlivnit. (Štilec, 2004, s. 12)

V padesátých letech vznikla vědní disciplína gerontopedagogika, která je součástí andragogiky, tedy vědy o vzdělávání a výchově dospělých.

Klevantová a Dlabalová (2008, s. 52) popisují gerontopedagogiku v širším slova smyslu jako teoreticko-empirickou disciplínu zaměřenou na pomoc, péči a podporu seniorů. Jejímž

důležitým posláním je pomoci najít úctu k vlastnímu životu a zodpovědnost za svůj život a vymezit novou roli stáří v dnešní době. V užším slova smyslu popisuje gerontopedagogiku jako vědu zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů ve stáří a ke stáří. Hledá cesty, jak připravit člověka na poslední fázi života, jak navrátit důstojnost stáří a vymezit úlohu člověka ve stáří.

Livečka (in Mühlpachr, 2004, s. 138)dělí vzdělávání seniorů na čtyři oblasti:

1. **Preventivní** vzdělávání má za úkol provádět taková opatření, která dokážou pozitivně ovlivnit průběh stáří bez chronických onemocnění a duševních obtíží v průběhu jedincova stárnutí, tedy během celého jeho života.
2. V rámci **rehabilitační** oblasti se celoživotně a trvale věnuje pozornost udržení a posilování psychických a fyzických schopností.
3. Cílem **posilovací** oblasti je najít volnočasové aktivity, probudit zájem o nové věci a naučit se znát své potřeby a umět je naplnit. Člověk by se měl naučit požádat o pomoc druhé a přijmout svá omezení.
4. Poslední typ vzdělávání je **anticipační**, který říká, že by se měl člověk připravit na budoucnost a popřípadě najít nový životní styl.

Moderní společnost usiluje o to, aby senior plánoval nejrůznější aktivity. Často se však stává, že u starších osob bývají upevněny stereotypy, které nechtějí měnit. Mnozí pak odmítají učit se novým věcem, vzpomínají na staré časy a v důsledku toho se nechtějí zapojovat do současného moderního života. V důsledku takového smýšlení u starého člověka můžeme pozorovat zaujatost a nedůvěru k okolí i k odlišnému názoru na přijímání nových informací. Musíme proto u seniora najít správné motivační páky, aby chtěl o svůj rozvoj usilovat, musíme však také vzít v potaz, že proces ve stáří je odlišný od učení v jiném věku. Učivo se již obtížně osvojuje, a to především tehdy nemá-li logickou strukturu a praktický dopad. Krátkodobá paměť přestává fungovat a dochází ke zhoršení paměti mechanické. Procvičování a upevňování nové látky potřebuje ve stáří více času. V gerontopedagogice je důležitá pochvala a zdravá soutěživost. Při výuce je vhodné začlenit více přestávek a nepřesouvat ji do večerních hodin, nejvhodnější je čas mezi 9,30-11,30 a 15-30-17,00 hodin. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 54)

Občané v postproduktivním věku jsou sociální skupinou, k jejímž znakům patří homogenizace, protože většina jejích členů je vyvázána z pracovního procesu, a diferencovanost, která je dána například dosaženou úrovní vzdělání, původní profesí, sociálním postavením, finanční možností a osobní a celoživotní zkušeností. Právě díky této rozdílnosti každého

jedince je nezbytné, hledat pro tuto skupinu občanů rozmanité specifické vzdělávací formy různého charakteru. Může jít zejména o Kluby aktivního stáří, Akademie třetího věku, Lidové Univerzity a Univerzity třetího věku.

Specifickou podobu vzdělávání představují již výše zmíněné **Lidové univerzity**, ty se zejména osvědčily ve skandinávských a německy mluvících zemích. Starší člověk, který má zájem o vzdělávání, absolvuje program spolu s mladými posluchači, což vede ke vzájemnému ovlivňování a sblížování dvou generací. Mladí lidé jsou vedeni k porozumění problémům starší generace, ta pak profituje z toho, že její komunikační pole zůstává ve společnosti, která ji akceptuje.

Pro uspokojení vzdělávacích programů občanů v postproduktivním věku v regionech, kde nejsou vysoké školy, jsou určeny **Akademie třetího věku** a **Kluby aktivního stáří**. Akademie třetího věku jsou organizovány pod záštitou různých organizací či institucí, vyznačují se přístupností výkladu a přizpůsobováním obsahu místním potřebám a individuálním zájmům občanů třetího věku. Kluby aktivního stáří mají podobné poslání jako výše zmíněné formy, ale na rozdíl od nich, se vyznačují trvalejšími neformálními vztahy, rozvíjením osobních zájmů seniorů a uspokojováním potřeby vzájemného kontaktu. (Mühlpachr, 2004, s. 139-140)

Nejnáročnějším způsobem vzdělávání pro seniory jsou **Univerzity třetího věku**, tato forma vzdělávání je podrobně rozebrána ve třetí kapitole této práce.

2.2.1 Specifika vzdělávání a učení v pozdní době

Koncepce vzdělávání seniorů a její specifika, jsou primárně odvozena od vzdělávání dospělých, mají však určité odlišnosti a znaky. Velmi výrazným znakem je dobrovolnost, senioři se vzdělávají výlučně dobrovolně, což nemusí platit u vzdělávání dospělých, neboť ti se musejí často vzdělávat povinně, a to především kvůli svému zaměstnání. (Benešová, 2014, s. 95)

Podle Černaničové (in Benešová, 2014, s. 95) musíme u vzdělávání seniorů rozlišovat dvě specifické roviny. První specifickou oblastí je plánování vzdělávání seniorů, druhou jsou pravidla a zásady, které ovlivňují efektivnost ve vzdělávání osob ve třetím věku. Při plánování vzdělávání seniorů je nezbytné vnímat je v kontextu celoživotního vzdělávání, rozpoznat rozdílnost starší populace, a tím i její potřeby a zájmy.

Při vlastním vzdělávacím procesu je nutno dodržovat určité pravidla a zásady, tak aby bylo možno dosáhnout stanoveného cíle.

Benešová (2014, s. 95-96) mezi tyto zásady řadí používání adekvátních forem vzdělávání, patřičnou organizaci vzdělávací aktivity, vhodné normy pro posuzování výsledků, respektování zvláštností jedince, které vycházejí ze změn v procesu stárnutí, odlišování vzdělávacích podmínek seniorů z pohledu věkové diferenciacce, vytváření i takových programů, které pomohou řešit osobní a nadosobní problémy, vytváření co nejvíce tvořivých aktivit pro seniory, poskytování emocionální podpory a podpora aktivního modelu života ve stáří.

Některé zásady při vzdělávání seniorů popisují také Klevetová a Dlabalová (2008, s. 55), které je popisují spíše podrobně a konkrétněji, než je tomu ve výše zmíněném výčtu. Uvádějí, že starší člověk potřebuje svůj vlastní způsob a vlastní tempo a také že potřebuje mít k dispozici přehledné a názorné písemné informace, které je potřeba rozdělit na několik částí, protože senior nedokáže přijmout velké množství informací najednou. Je třeba, abychom se v procesu vzdělávání opírali oschopnosti, možnosti a dovednosti seniorů, abychom se vyjadřovali pomalu a srozumitelně a dotazovali se, zda nám bylo rozumět. Při nácvičení používání nových pomůcek je nutné jednotlivé kroky opakovat a klást důraz na to, aby je senior sám zkoušel, je potřeba jednotlivé kroky řádně objasnit a vysvětlit jejich logickou návaznost. Není vhodné ukládat mnoho úkolů najednou a nemůžeme chtít, aby se starý člověk učil nazpaměť, protože jak už jsme jednou zmiňovali, starému člověku se zhoršuje krátkodobá paměť, naučené je proto nutné opakováním uložit do paměti dlouhodobé. Je potřeba, aby starý člověk věděl, proč danou činnost dělá a k čemu to vede. Potřebuje ocenění, protože pocit úspěchu přináší motivaci ke zvládnutí dalších úkolů. Pokud je zvolen správný přístup, jedinec sám v sobě najde nové schopnosti a přesvědčení, že nikdy není pozdě něco dokázat.

Lidský věk se prodlužuje a věková hranice odchodu do penze se neustále posouvá. Vzhledem k tomu že se mění také doba, mění se i potřeby seniorů. Proto se společnost snaží změnit postavení seniorů ve společnosti a snaží se poskytnout těmto lidem možnost dalšího vzdělávání. Vzdělávání může být také koníčkem, zájmem o poznání. Vzdělávání starších je skutečně dobrovolné a nemusí probíhat pouze v institucích k tomu určených, ale také například prostřednictvím médií a přátel.

3 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU

Univerzity třetího věku (dále jen U3V) jsou specifickou součástí celoživotního vzdělávání a patří mezi nejčastější vzdělávací instituce pro lidi v postproduktivním věku, poskytují seniorům vzdělávání na nejvyšší možné, tedy univerzitní úrovni, čímž se liší od jiných forem vzdělávací činnosti orientované na tuto cílovou skupinu. Seniorské vzdělávání má mnohem delší tradici než U3V. První vzdělávání lidí v postproduktivním věku bylo na území České republiky realizováno přibližně v 80. letech 20. století, a to v rámci Klubu aktivního stáří a Československého červeného kříže, který zakládal Akademie třetího věku. Právě z těchto akademií se postupně začaly vyvíjet U3V, které byly organizovány již samostatně v rámci vysokých škol.

První U3V vznikla v roce 1973 ve Francii na Univerzitě společenských věd v Toulouse. Založil ji profesor práva a ekonomických věd P. Vellase s cílem vytvořit vzdělávací příležitost pro stárnoucí populaci a nabídnout takové aktivity, které by odpovídaly potřebám, podmínkám a aspiracím, jež jsou této skupině obyvatel vlastní. Koncept U3V se rychle šířil i do dalších zemí. Ze zemí střední Evropy se tato myšlenka ujala nejdříve v Polsku, roku 1975. (Mühlpachr, 2004, s. 139-141)

V České republice byl v roce 1986 realizován první cyklus přednášek poprvé na Univerzitě Palackého v Olomouci, první monotematický obor U3V s názvem „Biologie člověka“ byl otevřen také v roce 1986 a to na tehdejší Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovi profesorem Pacovským. V současné době nabízejí programy U3V téměř všechny vysoké školy. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 53-54)

Ondráková (2012, s. 52-53) popisuje dvě formy U3V. První typ, který převládá v kontinentální Evropě, je U3V integrální částí místní univerzity, ve druhé formě, typické pro Velkou Británii, je U3V zcela nezávislou dobrovolnickou organizací. Existují však další organizace pro osoby tzv. třetího věku. Například v USA byl založen Institut pro profesionály v důchodu, v Německu například existují lidové vyšší školy pro seniory.

Poslání U3V je spatřováno především v zabezpečování práva starších na učení a vzdělávání, ale také v realizaci jejich zájmového vzdělávání na současné vědecké úrovni, v udržování jejich fyzické a psychické kondice, ale také v aktivitách výzkumných. Analýza dosud realizovaných výzkumných projektů nám naznačuje, že je věnována velká pozornost k přípravě na stáří, tréninkům směřujícím k uchování zdraví, aktivizaci psychických funkcí

apod., ale na druhou stranu motivační a emocionální aspekty života v postproduktivním věku zůstávají stranou. (Mühlpachr, 2004, s. 141-142)

I když studium probíhá na univerzitách, nelze tímto způsobem v České republice, tak jako v jiných státech, získat ucelené vysokoškolské vzdělání, absolventi dostávají pouze potvrzení o absolvování jimi zvolených kurzů. Ke studiu na U3V se mohou přihlásit zpravidla osoby po dovršení 55 let, některé univerzity nabízejí možnost studovat i mladším lidem. Studium na U3V v České republice trvá zpravidla jeden až tři roky. Výuka probíhá v prostorách univerzity a zaměření výukového kurzu souvisí s obory dané fakulty. (Ondráková a kol., 2012, s. 51-54)

3.1 Asociace univerzit třetího věku

Asociace univerzit třetího věku (dále jen AU3V) vznikla jako nevýdělečná zájmová organizace, která byla založena v roce 1993 z iniciativy několika dobrovolníků. Tato organizace sdružuje veřejné vysoké školy poskytující vzdělání pro posluchače jejich Univerzit třetího věku. Prostřednictvím tohoto studia chce aktivizovat seniory a udržet kvalitu jejich života. V současné době má 38 aktivních členů a její činnost řídí předsednictvo AU3V. AU3V si klade následující strategické cíle:

- zajistit stabilitu ve financování
- vytvářet standardy kvality výuky U3V
- vytvářet předpoklady pro mezigenerační dialog, s cílem posílit solidaritu generací
- vytvářet standardy pro tvorbu programů a kurzů na U3V
- iniciovat a podporovat zakládání univerzit třetího věku na vysokých školách v České republice
- organizovat setkání a semináře účastníků se škol a fakult za účelem výměny poznatků a zkušeností
- aktivně se podílet na tvorbě legislativních úprav ovlivňující činnost U3V
- aktivně propagovat zainteresované školy a jejich činnost v hromadných sdělovacích prostředcích
- reprezentovat U3V jak v České republice, tak v zahraničí
- navazovat styky s odbornými organizacemi na mezinárodní úrovni
- koordinovat činnosti U3V v rámci jednotlivých vysokoškolských středisek

Vize: „Chceme se stát uznávanou autoritou poskytovatelů univerzitního vzdělávání posluchačů univerzit třetího věku a dbát na kvalitu značky U3V. Chceme neustále posilovat význam univerzit třetího věku v povědomí společnosti a prosazovat dostupnost univerzitního vzdělávání seniorů přispívající ke kvalitě jejich života“ (Asociace Univerzit třetího Věku, 2015)

3.2 Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách

U3V jsou v České republice zřizovány na UTB v souladu s požadavky zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách:

Vysoké školy, jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy, jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti. Mají klíčovou úlohu ve vědeckém, sociálním, kulturním, ale i ekonomickém rozvoji společnosti a to tím že poskytují další formy vzdělávání. Vysoké školy umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury, čímž se tak mohou podílet na celoživotním vzdělávání a uskutečňovat jeho programy. Veřejná vysoká škola má nárok na dotaci na uskutečňování programů celoživotního vzdělávání a s nimi spojené tvůrčí činnosti, jako je vědecká, výzkumná, vývojová, umělecká a další. Výše této dotace se řídí podle dlouhodobého záměru veřejné vysoké školy, dále pak podle dlouhodobého záměru vzdělávací a tvůrčí činnosti a její náročnosti, také podle typu a finanční náročnosti programů celoživotního vzdělávání, počtu studentů a dosažených výsledků. Vysoká škola může v rámci své vzdělávací činnosti poskytnout bezplatně nebo za úplatu programy celoživotního vzdělávání, které stojí mimo rámec akreditovaných studijních programů a jsou orientovány na výkon povolání nebo na zájmovou činnost. Bližší podmínky celoživotního vzdělávání jsou stanoveny vnitřním předpisem školy, se kterým musí být účastníci seznámeni předem. Po absolvování studia je účastníkům vydáno osvědčení o úspěšném zakončení, avšak nejedná se o studenty vysoké školy. (ČESKO, 1998, s. 5388-5403)

3.3 Studium na univerzitách třetího věku

Metody a formy výuky jsou přizpůsobené seniorům. Obsah výuky odpovídá zaměření mateřské vysoké školy od humanitních, přes přírodovědné až k technickým oborům.

Podmínky přijetí si stanovují vysoké školy individuálně. Obecně platí, že vzdělání v U3V je umožněno seniorovi, který dosáhne alespoň věku potřebného pro přiznání starobního důchodu. Ale jsou i vysoké školy, které přijímají i mnohem mladší, například již po dosažení 50- ti let.

Délka vzdělání je opět stanovena podle vysoké školy v rozsahu od 3 do 4 let. Vzdělání je ukončeno obdržением certifikátu nebo osvědčení, ve většině případů na slavnostní promoci v aule školy.

Česká zemědělská univerzita v Praze

Téměř všechny nabízené programy jsou čtyřsemestrové. Posluchači mohou získat poznatky v oblasti ekonomické, agronomické lesnicko-krajinářské, technické, zemědělství a ekonomiky tropů a subtropů. Nejpopulárnějším programem je Naše zahrada, Lesy a dřevo, Stromy okolo nás, Život na přelomu tisíciletí, Člověk, energie a odpady.

České vysoké učení technické v Praze

Programy jsou jednosemestrální, ale i dvou a vícesemestrální, jednou týdně v dvouhodinových blocích. Nejžádanější jsou kurzy počítačové gramotnosti.

Univerzita Karlova v Praze

Výuka probíhá na 14 fakultách z celkových 17. Uvedu například některé z nich. Na 1. lékařské fakultě je studium dvouleté čtyřsemestrové, každý týden maximálně 90 minut. Osvědčenými programy jsou Biologie člověka I, II; Biologické principy péče o zdraví I, II.

Na Filozofické fakultě se realizují specializované nastavbové semináře pro absolventy základních programů. Např. Psaní o divadle, Antická poesie, Sociální dovednosti jako prevence negativních důsledků stáří.

Vysoká škola ekonomická v Praze

U3V nabízí řadu předmětů, které mění podle zájmu studentů a dostupnosti učitelů. Kurzy jsou tematicky zaměřeny na společensko-vědní (např. Finance), infromatické (např. PowerPoint), jazykové (Angličtina, Španělština), tělovýchovné. Pořádá také „Letní školu seniorů“, která vyplňuje volný čas mezi semestry. Kurz je většinou týdenní.

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

Výuka je bezplatná a studenti získají i čipovou kartu, která jim umožňuje vstup do ostatních budov a studoven. Obory si lze vybrat na fakultách vysoké školy. Např. Potraviny a výživa, Život s počítačem (pro velký zájem je obor obsazen na několik let dopředu), Ochrana životního prostředí, Chemie a živý organismus.

Univerzita Hradec Králové

Programy jsou stanoveny na kratší nebo delší tříleté období. Krátkodobé kurzy se zaměřují na výuku počítačové gramotnosti, jazykové a výtvarné a textilní techniky a další. Tříleté nabízí témata Národní dějiny, Obecné dějiny, Dějiny umění, Základy práva a Cestovní ruch.

Univerzita Pardubice

Výuka probíhá v zimních a letních semestrech ve třech výukových blocích, každý pátek dopoledne a odpoledne. Vzdělání je realizováno a zaměřeno na čtyři okruhy – technický, technicko-ekonomický, počítačově-komunikační, společensko-vědní.

Technická univerzita v Liberci

Každý studující studuje dva předměty v semestru. Předmět studují ve 14 blocích vždy po 90 minutách. Základní obory jsou rozvržené na 3-5 let a pak následují nástavbové obory. Nejvyhledávanějšími jsou histologie, psychologie, cizí jazyky, práce na počítači.

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Studijní programy probíhají v rámci dvou let a to formou přednášky, semináře, cvičení a exkurze. Účastnit se mohou zúčastnit i více kurzů najednou, maximálně však musí absolvovat dva kurzy za jeden semestr. Největší zájem je o humanitní kurzy Dějiny umění, Člověk v dějinách atd.

Západočeská univerzita v Plzni

Náplň přednášek je vedena dvojím způsobem, buď jen jako přehled nebo jako soubor poznatků, který má umožnit hlubší poznání. Přednášky se konají jednou za 14 dnů po dobu dvou hodin. U3V ZČU má své odloučené pracoviště v jiných menších městech jako je Cheb a Aš. Z oborů bych jmenovala alespoň některé obor Dějiny (divadla), obor Historie – dějiny techniky, archeologie, antropologie, obor Světová a česká literatura, obor Psychologie, obor Biologie, obor Hudební sondy a další.

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Bezplatné studium je zpravidla dvou až tříleté. Výuka probíhá ve dvouhodinových blocích jednou týdně formou přednášek, seminářů, cvičení a exkurzí. K úspěšnému ukončení je nutná minimálně 60% docházka. Z dvousemestrových kurzů je zajímavý kurz GPS-využití pro turistiku a Digitální fotografie. Z čtyřsemestrových kurzů bych zmínila kurz: Pracujeme s počítačem.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Základní nabídku tvoří několik programů jako je Člověk ve zdraví, nemoci a tísní, Člověk jako součást přírody, Finanční trhy a my atd. Tyto programy jsou doplňovány ještě dalšími výběrovými kurzy.

Slezská univerzita v Opavě

Přednáškové cykly probíhají formou 12 setkání v rámci jednoho semestru. Kromě Opavy působí také v Karviné, kde se zaměřuje na obory ekonomické a v Krmově, kde se pětise-mestrální vzdělávání zaměřuje na oblíbené téma aranžování květin.

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava

Ke studiu se mohou hlásit všichni ve věkové hranici od 55 let. Výuka je realizována ve většině případů ve třech letech na čtyřech fakultách Hornicko-geologické, Fakultě metalurgie a materiálového inženýrství, Ekonomické fakultě a Fakultě bezpečnostního inženýrství.

Univerzita Palackého v Olomouci

Studium je určeno lidem starším 50 let, je rozděleno do dvou stupňů na dobu tří let. První stupeň, čili první rok, má obecný charakter. Zajímavostí je, že absolventi vysokých škol mohou nastoupit přímo do druhého stupně. Výuka probíhá na všech fakultách s výjimkou Právnické fakulty. Nejzajímavější jsou témata o zdraví a nemoci, s kulturní tematikou nebo historií či psychologická témata.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

První ročník studia byl zahájen v roce 2002. Studijní program U3V je dvouletý, tedy čtyřsemestrový. Výuka je dvouhodinová každých 14 dnů. Studium je doplněno exkurzemi, návštěvami výstav a koncertů. Kromě Zlína lze studovat také v Uherském Hradišti, ve Vsetíně nebo Kroměříži. Témata přednáškových cyklů jsou stanovena podle zaměření sa-

motných fakult. Např. Výtvarná umění, Počítače v praxi, Literárně hudební cyklus, Zdravý člověk, Duševní rozvoj a zdraví člověka atd.

Masarykova univerzita Brno

Na této univerzitě se konají přednášky v pátek odpoledne jako Základní kurz a pak následuje nastavbový kurz, který trvá čtyři semestry. Mezi zajímavé okruhy patří Člověk a zdraví, Člověk a příroda, Člověk a umění, Člověk a společnost. Pro účastníky jsou organizovány i krátkodobé kurzy s tematikou např. Soudní lékařství, Aktuální právní otázky, Věda a příroda atd.

Mendelova univerzita v Brně

Celková doba vzdělávání jsou tři roky. Tematické celky jsou zaměřeny podle programů jednotlivých fakult Agronomické, Lesnické a dřevařské, Provozně ekonomické, Zahradnické a Fakulty regionálního rozvoje a mezinárodních studií.

Zajímavostí je, že pro velký zájem otevřela univerzita pobočky i v menších městech na středních školách na Klvanově gymnáziu v Kyjově, na Obchodní akademii v Bruntále, na Střední zemědělské škole v Olomouci a na SOŠ a SOU ve Znojmě. Rovněž je otevřena pobočka na Zahradnické fakultě Mendelu v Lednici. Největší zájem je o témata spojená se zahradou, pěstováním ovoce a zeleniny, vinohradnictví.

Vysoké učení technické v Brně

Základní kurz je tříletý a dále pak mohou studenti pokračovat ve specializovaných kurzech nabízených paralelně na U3V VUT v Brně. Jednotlivé fakultní bloky mají různá zaměření např. moderní informační a komunikační technologie, stavby, dopravní systémy, materiály, moderní bydlení, chemie a lidské zdraví atd.

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

Přijatí studenti na začátku studia obdrží identifikační elektronickou kartu, která jim umožňuje navštěvovat univerzitní knihovnu, využívat univerzitní studovnu a účastnit se akcí v Muzeu veterinárních medicín a farmacie. Mohou si vybrat z oborů Člověk – zvíře, Člověk a zdravé potraviny, Zdraví a léky, Farmacie a veterinární medicína. (srovnání Adamec, 2011)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Empirická část práce prohlubuje svým obsahem část teoretickou, vychází především z hlavních zásad vzdělávání seniorů a bude podrobně zkoumat názor absolventů na univerzitu třetího věku. Výsledky práce mohou sloužit jako obohacení praxe v oblasti zkvalitnění výuky na Univerzitách třetího věku.

4.1 Výzkumný problém a výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je popsat U3V z pohledu absolventů. Na základě hlavního výzkumného cíle, jsme formulovali dílčí cíle.

Dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit názor posluchačů kurzů třetího věku na přednášející.
- Popsat názor absolventů U3V na obsah kurzů.
- Identifikovat motivaci seniorů ke studiu na U3V.
- Popsat vztahy ve třídě pohledem jejich členů.
- Zjistit subjektivně vnímaný dopad U3V na život jejich absolventů.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě stanoveného hlavního výzkumného cíle a dílčích výzkumných cílů, jsme stanovili jednotlivé výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

Jak popisují U3V její absolventi?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaký je názor posluchačů kurzů třetího věku na přednášející?
- Jaký je názor absolventů U3V na obsah kurzů?
- Jaká je motivace seniorů ke studiu na U3V?
- Jaký je názor respondentů na vztahy členů ve třídě?
- Jaký je subjektivně vnímaný dopad U3V na život jejich absolventů?

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří čtyři respondenti, dvě ženy a dva muži, kteří aspoň jednou absolvovali U3V. Protože se jedná o kvalitativní výzkum, zvolili jsme záměrný způsob výběru respondentů - metoda sněhové koule. Jako způsob výběru respondentů byla zvolena metoda sněhové koule, která nám napomohla získat nové kontakty od jedinců, kteří již do výzkumu byli zařazeni. Podle Miovského (2006, s. 131) patří metoda sněhové koule v oblasti kvalitativních metod k jedné z nejpoužívanějších. Metoda je založena na kombinaci účelového a prostého náhodného výzkumu. V rámci této metody získáme prostřednictvím jedné osoby kontakt na potenciální respondenty.

Jednotliví respondenti byli osloveni e-mailem a telefonicky. V první fázi jsme je seznámili s výzkumem a s cíli, kterého chceme dosáhnout. Každého respondenta jsme ujistili, že je výzkum anonymní a že nebudou zveřejněna žádná data, která by je mohla identifikovat, byli také seznámeni s možností odstoupit od výzkumu, a to v jakékoliv jeho části. Byl připraven také informovaný souhlas (příloha PI), který byl respondentům předkládán k podpisu.

Poté co jsme dosáhli nasycenosti a údaje v rozhovorech se nám začaly opakovat, ukončili jsme sběr dat a pokračovali dalšími kroky.

4.4 Metoda sběru dat a realizace výzkumu

Vzhledem k povaze a charakteru práce, byl ke zpracování empirické části použit kvalitativní výzkum, který byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Cílem těchto rozhovorů je podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 13) získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu.

Miovský (2006, s. 159-161) považuje polostrukturovaný rozhovor za nejrozšířenější podobu metody rozhovoru, protože řeší nevýhody strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru zároveň. Právě možnost kombinace prvků těchto podob interview činí z metody polostrukturovaného rozhovoru téměř ideální výzkumný nástroj v rámci kvalitativního přístupu. Výzkumník před realizací rozhovoru vytváří schéma, které je pro něj závazné, je však možné zaměňovat pořadí otázek a upravovat jejich přesné znění, čímž jsme se řídili také při realizaci našeho výzkumu. Schéma rozhovoru uvádíme v příloze PII.

Protože se jednalo o polostrukturovaný rozhovor, bylo na začátku připraveno jeho schéma a rámcové otázky, kterými jsme se při rozhovoru řídili. Často se stalo, že respondent odpověděl v jedné otázce na některou z otázek dalších. Proto jsme se na některé z předem připravených otázek přímo nedotazovali a jejich postupná souslednost byla upravena podle výpovědi respondenta. V jeho průběhu bylo položeno také několik „sondážních“ otázek, které nám sloužily k prohloubení odpovědi v určitém směru. V některých případech bylo také potřebné položit některou otázku ještě jednou, abychom získaly námi požadovanou odpověď.

Se zájmem a ochotou poskytnout rozhovor jsme se setkali u všech oslovených respondentů. Jednotlivé rozhovory byly realizovány individuálně a v místě bydliště respondentů, díky čemuž probíhaly rozhovory v pohodové atmosféře. Každý z respondentů byl seznámen s výzkumem a požádán o svolení nahrávat. Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v rozmezí 30 – 50 minut.

4.4.1 Předvýzkum

Samotnému výzkumu, předcházela předvýzkum, který byl realizován v říjnu roku 2014 s nulovým respondentem. Bylo sledováno, jak respondent na otázky reaguje a zda chápe jejich obsahovou stránku. Snažili jsme se tedy zjistit, jestli jsou otázky formulovány jasným způsobem tak, aby dotazovaný rozuměl. Na základě výpovědi respondenta jsme změnil formulace některých otázek a několik jsme jich doplnili a ověřili jsme si, že jsou výsledná data srozumitelná. Samotný výzkum probíhal od ledna do března roku 2015.

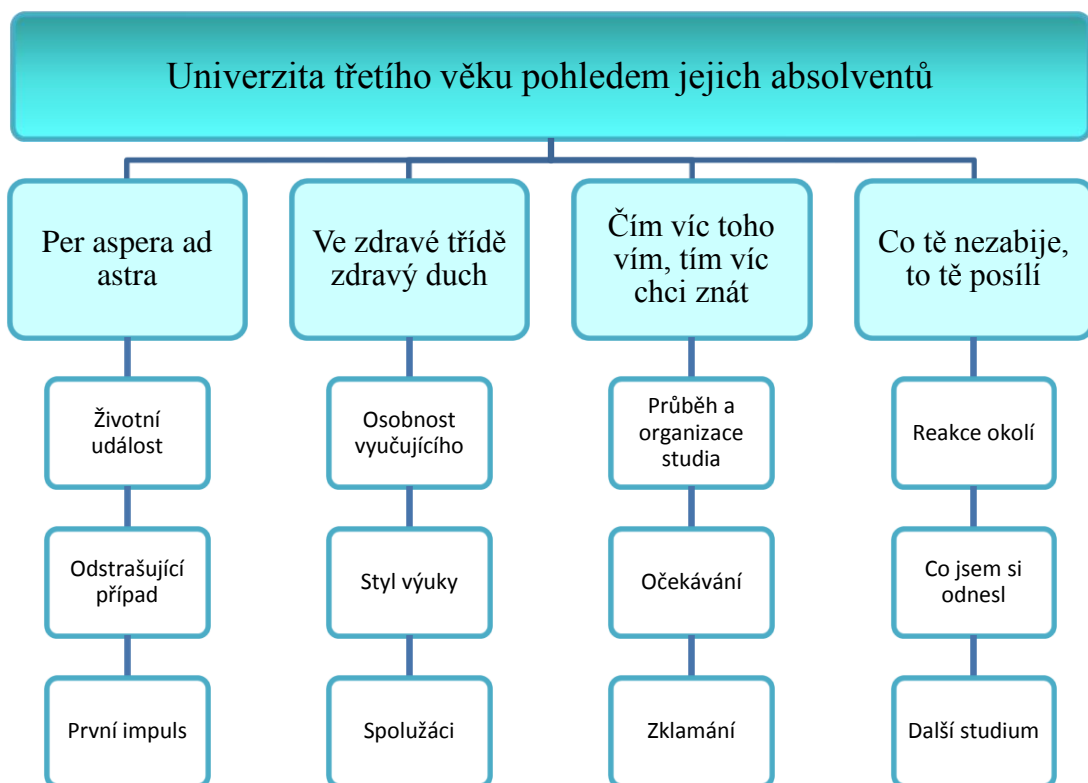

5 ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT

Tato kapitola se zabývá analýzou informací, které byly získány pomocí uskutečněných rozhovorů s našimi respondenty. Získaná data byla zpracována pomocí otevřeného kódování. Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 211) jsou v procesu kódování rozebrány údaje, konceptualizovány a nově složeny, text je tedy rozbit na jednotky, těmto jednotkám výzkumník přiřadí jména a dále s nimi pracuje.

Jednotlivé rozhovory s respondenty, které jsme realizovali, byly nahrány a posléze doslovně přepsány do písemné formy tak, abychom zachovali jejich autentičnost. Rozhovory byly důkladně prostudovány a následně rozděleny na jednotky, každé z jednotek byl přidělen kód. Pro lepší orientaci v textu jsme jednotky označili různými barvami, ukázkou kódování rozhovoru naleznete v příloze PIV. Poté jsme si vytvořili seznam použitých kódů, které byly následně podle obsahové podobnosti seskupeny a zařazeny pod konkrétní kategorie. Tyto kategorie a jejich podřazené kódy uvádíme v následujícím schématu:

Obrázek 2: Schéma kategorií a kódů

5.1 Per aspera ad astra

První kategorii s názvem „Přes překážky ke hvězdám“ byly přiřazeny tyto kódy: životní událost, první impuls, odstrašující případ. Následující kapitola bude popisovat motivaci seniorů ke studiu na U3V.

Volba účasti seniorů na univerzitách třetího věku, je ovlivněna individuální potřebou každého jedince. Tato potřeba je dána vnější i vnitřní motivací, které vzbuzují u seniorů zájem dalšího vzdělávání. Proto je právě motivace významným činitelem při rozhodování o účasti na kurzech U3V.

Na základě analýzy výpovědí respondentů jsme zaznamenali tři základní motivy, které senioři popisovali: podnět od lidí z okolí, jako vnější motivace a životní událost respondentů a pohled na společnost, jako motivace vnitřní. Souhrn právě vnitřních a vnějších faktorů, které se vzájemně prolínají, ovlivňují jednání a rozhodování jedince.

Jak jsme již zmiňovali v kapitole Sociální aspekty, je starý člověk často vystaven generační osamělosti a musí se třeba smířovat se smrtí svého blízkého. Takovou životní zkušeností si prošla i většina našich respondentů, kteří se s touto událostí snaží vyrovnat právě studiem na U3V, s cílem vyrovnat se se ztrátou a potlačit tak své emoce. Toto tvrzení, dokládá například respondent R3 svým výrokem: „...*takový důvod byl, že mě zemřela manželka a já jsem se chtěl dostat, jak když mezi lidmi, a proto jsem začal, abych to lépe snášel. Když zůstane sám, většinou ten chlap, je na tom daleko horší, protože když je potom sám, tak je takový dost nesamostatný, proto jsem začal tak nějak to studium...*“. Tato výpověď se nám zároveň také shoduje s tvrzením, že osamělost snášejí lépe ženy než muži, protože se o sebe dokážou zpravidla lépe postarat.

Podobná událost se vyskytla také ve výpovědi respondentky, která ztratila svého bratra, jenž spáchal sebevraždu. Dlouhou dobu vyčítala, že nepoznala co se děje a brala tuto zkušenost jako varování, že se v jejím okolí může vyskytovat spousta lidí, kteří by potřebovali nějak pomoc. Tato situace respondentku motivovala právě ke studiu na U3V, aby dokázala pochopit lidskou mysl. Jedinec zapomíná na své negativní pocity, od kterých se odproští. Pocit samoty při ztrátě blízkého je spojen se zájmem o obor, protože první kurz, kterého se respondenti zúčastnili, byla psychologie s očekáváním, že jim pomůže vyrovnat se s jejich ztrátou.

Respondenti v rozhovorech často vzpomínali na jejich mládí a s tím spojené studium. Jedna z respondentek nám popisovala, že neměla možnost studovat na vysoké škole, a proto se na kurzy U3V přihlásila: *„Já jsem si říkala tak, neměla jsem možnost studovat, protože jsem dala přihlášku na, na, Karlovu Univerzitu, protože jsem chtěla dělat novinářinu a o prázdninách jsem se zamilovala, hmmm a bylo, bylo po všem, takže už jsem na vysokou nešla, už jsem prostě jezdila s kočárkem...“ (R2)*

Nebyl to však pouze životní příběh, který nám respondenti popisovali jako jeden z rozhodujících faktorů zapojit se opět do vzdělávacího procesu. V rozhovorech se často objevoval kritický popis lidí z okolí, jako tzv. „odstrašující případ“ s cílem a vnitřní motivací „nebýt jako oni“. Dle výpovědi respondentů neexistuje ve společnosti výrazná potřeba celoživotního učení. Tento fakt přikládáme především nedostatečné vnitřní motivaci a zažitému tradičnímu modelu vzdělávání. Můžeme tedy říct, že se u jedinců, které naši respondenti popisují, vyskytly bariéry a tedy i nechuť k aktivnímu trávení jejich života. Přejít z aktivní formy života do důchodu je velice obtížný, člověk se dostává do jiného okruhu lidí a končí svůj kariérový život, najednou má tedy spoustu času a je otázkou, jak s ním jedinec naloží. Záleží hodně na tom, jak jedinec chápe, tráví, a jakou hodnotu přiřazuje svému volnému času. Trávení volného času vypovídá o vyzrálosti jedince a působí na blízké okolí. Pohled na něj je však individuální, proto každý jedinec hodnotí činnosti ostatních z vlastní perspektivy. Je proto nepřekvapující, že naši respondenti kritizovali trávení času svého okolí, které má jiné priority.

I když každý z respondentů měl nějakou vnitřní motivaci, která byla zapříčiněna pohledem na společnost nebo vycházela ze životního příběhu, potřebovali nějaký impuls, který by je utvrdil v jejich rozhodnutí. Tento impuls přišel vždy blízkých přátel jedince, které jej obklopovalo. Právě vnější motiv, proto považujeme za hlavní faktor, který stál při rozhodnutí zapsat se na U3V.

5.2 Ve zdravé třídě zdravý duch

Další kategorie, kterou budeme popisovat, nese název: Ve zdravé třídě zdravý duch. Obsahuje kódy jako osobnost vyučujícího, styl výuky a spolužáci. V této kapitole vycházíme z předpokladu, že klima třídy ovlivňuje kvalitu celého procesu vzdělávání.

Ve výpovědích jsme se často setkali s popisem přednášejících na U3V. Je velice důležité, aby přednes a osobnost lektora vyhovovali posluchačům kurzů, protože právě tyto faktory jsou důležitým činitelem podněcující zájem. Pokud pak posluchač považuje výklad za zajímavý, dokáže udržet svou pozornost a je motivován k sebevzdělávání v dané oblasti, například studiem odborné literatury. „...ono asi hodně záleží na tom lektorovi, my jsme měli toho prvního výborného, on potom už nemohl, tak jsme měli jakéhosi jiného, a tam to bylo trošičku horší, takže záleží aj na tom, jak kdo umí vysvětlit.“ (R1)

U přednášejícího je nezbytně důležité, aby byl odborníkem v oboru, je ale nesmírně důležité, aby měl i vhodný projev. Pokud dojde k tomu, že posluchači nepovažují přednášejícího za zajímavého, dochází ke ztrátě pozornosti a ke ztrátě zájmu o daný kurz: „...když je šikovná ta docentka, nebo někdo kdo přednáší, tak to uteče, ani si toho nevšimneš, ... jsou opravdu přednášející, kteří, které hltáme normálně. A jedna, té jsem říkala uspávačka hadů..., jsem myslela, že za mnou chrápe nějaký chlap a to tam spala ženská (smích)... to jsem se tak jako opatrně otočila... A to jsem se jako nedivila, protože když vám monotónním hlasem něco říká a bez, bez jako klesnutí...“ (R2)

U3V organizuje výuku na základě několika forem a metod. Při vzdělávacím procesu a plánování obsahu jednotlivých kurzů je potřeba dodržovat určité pravidla, budeme se zaměřovat na ty zásady, které jsme z rozhovorů identifikovali. Jak jsme již zmiňovali v kapitole Specifika vzdělávání a učení v pozdní době, je při vzdělávání osob ve třetím věku nezbytné vnímat potřeby, zájmy a rozdílnost starší populace. Z výpovědí, které jsme v rámci výzkumného šetření analyzovali, jsme zaznamenali pocit, se kterým se respondenti setkávají, a to, že vzdělávání nerespektuje jejich aktuální potřeby. Můžeme tedy říct, že se respondenti domnívali, že některé kurzy nerespektují jejich individuální zvláštnosti.

Jednou z důležitých zásad, které jsme popisovali ve výše zmíněné kapitole, je potřeba uzpůsobit tempo vyjadřování, aby lektor podával srozumitelný výklad a jednotlivé kroky vysvětlil a zopakoval. Na nedodržování této zásady ve vzdělávání seniorů, jsme často narazili, například R1 popisuje: „...se mi zdálo, že se to moc hnalo, že možná pro ty starší lidi

by bylo potřeba to někdy jak kdyby zopakovat, to tam někteří lidi s tím měly problémy, ten stařeček to potřebuje jak kdyby dvakrát, než si to jako vryje do té paměti...“

Je velice důležité, aby kurzy pro posluchače U3V byly vedeny odborníky a na základě potřeb seniorů, protože pokud je zvolen správný přístup, jedinec je motivován ke zvládnutí dalších úkonů.

Vzhledem k tomu, že nás zajímalo také, jestli absolventi udržují vztah s lidmi, se kterým se setkávali při studiu, budeme se oblastí vztahů ve třídě zabývat podrobněji. Socializační aspekt by měl být jeden z hlavních rysů U3V. Často respondenti v rozhovorech popisovali atmosféru mezi jednotlivými posluchači. Na jednu stranu se v rozhovorech vyskytl pozitivní přínos ve smyslu setkávání se s kamarády a navazování a udržování nových kontaktů, na stranu druhou, jsme z výpovědí zaznamenali, že se v rámci třídy, objevuje tzv. fenomén skupinkování, který je poměrně typický pro školní prostředí.

Váženost vztahů, které jedinec v rámci studia naváže je různá, objevují se skupiny lidí, kteří se setkávají i mimo vyučování, objevují se však také jedinci, kteří se cítí spíše izolováni a udržují vztahy na rovině momentální známosti: „... oni ti lidi jsou tam takoví, bych řekla izolovaní, ...se velice neznáme, když tak jako náhodou tak se pozdravíme a tím to končí, nebo když čekáme než, než bude, tak si popovídáme, ale někteří třeba chodí si tam i sednout potom třeba na kafe.“ (R2) Za důležitý bod, v přepsané části výroku, označujeme část, kdy se respondentka zmiňuje, že se ve třídě neznají. Toto nám vysvětluje problematiku skupinkování, protože jedinci, kteří se na kurzy přihlásili spolu, nebo ti, kteří se již znali z dřívější doby, udržují vztahy i mimo instituce, jedinci, kteří na přednáškách nemají nikoho známého, spíše udržují kontakty na formální úrovni. „... většinou tam chodí někdo s nějakou kamarádkou, my jsme tam chodily v podstatě tři, co jsme se tak znaly a do dneška se jako navštěvujeme, my jsme se znali před tím a známe se i teď.“ (R1)

5.3 Čím víc toho vím, tím víc chci znát

Třetí kategorie s výše zmíněným názvem obsahuje následující kódy: průběh a organizace studia, očekávání a zklamání. V rámci našeho rozhovoru jsme se respondentů ptali, jak probíhalo jejich přijetí ke studiu, jak probíhali jednotlivé kurzy a jakým způsobem bylo studium zakončeno.

Hlavní požadavkem k přijetí ke studiu bylo podání přihlášky, což se děje především prostřednictvím elektronických a zaplacením poplatku. Respondenti byli ochotni poskytnout spíše peníze na své studium, než je použít na jiné věci, které považují za nedůležité, mluvíme například o nákupech, rekreaci a podobně. Toto je však dáno právě prioritami jedince, o kterých jsme se zmiňovali v předešlé kapitole. *„Zlákala jsem i jednu kámošku a ta to vzdala, řekla, že ji to nic nepřináší, ... že ona dá ty peníze radši na pedikúru nebo na masáž nebo na týden v Luhačovicích, tak to já teda radši ne.“ (R2)*

Všichni z našich respondentů popisovali v průběhu rozhovoru několik očekávání od studia. Každý z uchazečů vstupoval do kurzů s nějakou představou, avšak ve většině případů se tato představa nevyplnila a kurz nenabízel to, co od něj očekávali. Velice pozitivně je u posluchačů posuzováno, když přednášející vede výklad doplněný o poznatky z praxe, toto však bylo spíše výjimkou a respondenti by uvítali, kdyby byly kurzy vedeny spíše prakticky než teoreticky. Narážíme zde opět na problém udržení pozornosti posluchače a konečný výsledek vzdělávání. Respondenti si z přednášek odnesli pouze poznatky z praktických věcí, které však do výuky nebyly takřka zařazeny a teoretické informace si vyslechli, avšak ty je většinou nezaujali. Domníváme se, že je to dáno především tím, že senioři touží spíše o obohacení životních zkušeností a o radu v některých běžných situacích, vývoj a hlavní představitelé věd jsou pro ně naprosto nezajímavé. Tuto problematiku krásně vystihuje R4 svým výrokem: *„...v té psychologii jsme čekala něco jiného, byla to teorie, kterou jsem pustila jedním uchem ven. A čekala jsem pořád, že až projdeme teorii, že tam přijde k nějaké praktické ukázce, že si, že si, třeba mezi sebou vytvoříme nějakou situaci.“*

Další očekávání, která byla provázena strachem z neznámého, byla spojena s organizací kurzů. Většinou se na začátku studia objevoval strach ze zkoušení a vyvolávání, respondenti však nakonec velice kladně hodnotili systém zpětné vazby. Díky tomu, že se neznámkovalo a průběžné testy si vyhodnocovaly posluchači společně, nebyli stresováni.

V rámci studia mají uchazeči možnost navštívit různé exkurze, přednášky a setkání. Přínos je viděn zejména v ozvláštňení studia a získání nových zážitků spojených s návštěvou různě

ných a často neznámých míst. R3: *Na konci toho, jsme dělali nějaký výlet, na ukončení školy, byli jsme ve Vizovicích na zámku, byli jsme ve sklárnách, tam jak je ta čokoládovna, ... jeli jsme vlakem po dlouhé době, takže to bylo takové zpestření.* “

Vzhledem k tomu, že senior nedokáže přijmout velké množství informací najednou, potřebuje mít k dispozici přehledné a názorné písemné informace, které je potřeba rozdělit na několik částí. Respondenti si tedy velice pochvalovali, že při zahájení kurzu dostali skripta předmětu, která si mohly zanechat a že ke každé přednášce dostávali tištěné materiály, které byly doplněny o kontrolní otázky k probíraným faktům. Vidíme v tom však i negativní pohled na věc vzhledem k tomu, že byly posluchačům poskytnuty veškeré materiály a skripta, nebyli pak donuceni vyhledávat si doplňující materiály. I když ke každému okruhu pak byla doporučena literatura, jedinec už neměl potřebu si ji vyhledat.

V rozhovorech respondenti se také vyjadřovali k osnovám, podle kterých přednášející vedli výklad. Byl vyjádřen dojem, že osnovy jednotlivých předmětů nejsou uzpůsobeny pro seniory a jsou pouze převzaty z denního studia.

Pro fungování celé U3V je nezbytné řádné vedení, které je schopno zajistit organizaci procesu výuky. V této oblasti jsme se však u respondentů setkali s kritikou. Vedoucí pracovník na jednotlivé posluchače působil jako nesystémový a chaotický člověk, tento fakt, však přikládáme pracovní vytíženosti.

Závěr jednotlivých seminářů i kurzů, po absolvování dvouletého studia, probíhal promoci. Tento akt je absolventy popisován jako jeden z nejlepších, ne-li nejlepší zážitek. Považují toto ukončení za velmi slavnostní a prožívají jej s příslušníky rodiny. Každému absolventu je navíc věnováno osvědčení o úspěšném zakončení.

Pokud bychom měli studium z pohledu respondentů posuzovat v celkovém měřítku a nerozebírali jej na jednotlivé prvky, byly absolventi ve výsledku velice spokojeni. I když popisují některé chyby, uvědomují si také, že je to vstřícnost univerzity, která se snaží udělat něco pro starší populaci a proto si toho velice váží.

5.4 Co tě nezabije, to tě posílí

V rámci této kapitoly se zaměříme na reakce okolí a na oblast přínosu U3V mimo instituci školy. Kategorie zahrnuje tyto kódy: reakce okolí, co jsem si odnesl, další studium.

Kontakt jedince se společností, je vždy doprovázen názory na činnosti a trávení jeho volného času. V rozhovorech respondenti popisovali reakce jejich blízkého okolí, potom co se dozvědělo, že navštěvují U3V. I když se jedná o chválihodnou aktivitu, nesetkali se pouze s pozitivní odezvou, ale také s negativním a kritickým pohledem na situaci jejich studia.

Pokud se vrátíme k pozitivním komentářům, mluvíme především o rodině respondenta, jeho blízkých přátelích a lektorech na U3V. „...*jak to říká ta naše třídní, už jenom že vy jste tady, je to kus odhodlání...*“ (R3).

Prostředí však reaguje na vzdělávání v pozdějším věku také negativně... „...*já mám takový ostych říct, že píšu seminárku, nebo přišel soused, ... a já jsem to měla zrovna rozdělané a seděla jsem u počítače, ... a on že si o sobě moc myslím a že su namyšlená a že machřím a to, tak od té doby už jsem mu neříkala ani, že jdu do školy, jak kdybych se za to styděla.*“ (R2) Jedinci se setkávají s nepochopením ze strany svého okolí, které je často vnímá jako povýšené.

Respondenti po absolvování vnímají i změny ve svém životě. Z rozhovorů byl zřejmí i jasný přínos U3V. Po absolvování jsou senioři sebevědomější. Respondenti si našli nový životní směr a zaznamenali přínos v osobním životě a ve svém prožívání.

Z analýzy rozhovorů jsme také došli k závěru, že jedinci, kteří navštěvují kurzy třetího věku, jsou celkově aktivnější ve svém životě a mají větší potřebu společenského kontaktu, proto není výjimkou, že senioři pokračují v dalším a dalším studiu, to je navíc nadchlo na tolik, že ve svém vzdělávání pokračují i po absolvování kurzu.

Hlavní přínos U3V na kterém se respondenti jednoznačně shodli, je vytrhnutí z každodenního stereotypu. Člověk je navíc nucen, aby přemýšlel nad danou problematikou díky tomu „...*bystří si trošku ten mozek, aby to nezakrnělo.*“ (R1)

6 INTERPRETACE DAT

Na začátku výzkumu jsme si stanovili výzkumné cíle a z nich vycházející výzkumné otázky. V následující kapitole zhodnotíme, zda jsme jednotlivých cílů dosáhli a zodpovíme si na dílčí výzkumné otázky.

První z oblastí, na které jsme se ve výzkumu zaměřili, bylo zjistit, jaký názor mají posluchači kurzů třetího věku na přednášející. Z analyzovaných rozhovorů jsme zjistili, že respondenti často odkazují na osobnost a styl výuky jednotlivých lektorů, kterou považují za rozhodující faktor odrážející se v kvalitě výuky. Za velmi důležité považují, aby nebyl projev monotónní a byl obohacen o poznatky z praxe, z vlastní zkušenosti totiž popisovali, že pokud není výklad zajímavý, neudrží svou pozornost. Při studiu se setkali s několika přednášejícími, u některých jejich styl výuky kritizovali.

Dále jsme se snažili zjistit, jaký je názor absolventů U3V na obsah kurzů. Celkově se respondenti domnívali, že jednotlivé kurzy byly vedeny podle neupravených osnov a docházelo tedy k přehlcování informacemi, které si respondenti v daném množství nemohli zapamatovat. Z tohoto faktu vyplývá také jejich názor, že vzdělávání nerespektuje jejich aktuální potřeby. V rámci kurzů se objevovali také očekávání a představy respondentů o jejich obsahu. Kurzy si uchazeči volily na základě oblasti zájmu dozvědět se určité informace, ale ne vždy kurzy odpovídali představám respondentů.

V rámci rozhovorů jsme identifikovali několik motivů, které seniory přiměly zúčastnit se U3V. Shrňme-li vnější a vnitřní motivy, které se ve výpovědích objevily a které ovlivňují jedincův pohled a názor na U3V, jsou to tyto: podnět od lidí z okolí, životní událost, která je spojena se zájmem o obor a pohled respondentů na společnost. Prvním impulsem ke studiu byla nějaká životní zkušenost, se kterou se respondenti chtěli vyrovnat právě studiem, jednalo se buďto o ztrátu blízkého nebo o nemožnost studovat v mladším věku. Rozhodují impuls přihlásit se na kurzy třetího věku, však přišel vždy od okolí jedince. Často se v rozhovorech vyskytoval i kritický popis společnosti s vnitřní motivací být lepším člověkem.

Oblastí našeho zájmu bylo také zjistit, jak respondenti nahlízejí na vztahy ve třídě. Ze získaných informací jsme zjistili, že ve třídách dochází k tzv. skupinkování. Jedinec se buďto cítí ve škole izolován, nezapojuje se do dění ve třídě a navazuje vztahy jen v rámci kurzů, které zůstávají pouze na formální úrovni nebo udržuje kontakt se spolužáky i mimo univerzitu. Většinou však tyto vztahy udržují lidé, kteří se již znají z dřívější doby.

Posledním cílem naší práce bylo zjistit, jaký je subjektivně vnímaný dopad U3V na život jejich absolventů. Každý z respondentů vnímal jasný přínos v oblasti osobního rozvoje a obohacení poznatků. Je také zřejmé, že jsou senioři po absolvování více motivováni k aktivnějšímu životu a k dalšímu vzdělávání. Všichni respondenti, kteří se výzkumu zúčastnili, se znovu přihlásili ke studiu a pokračují v dalších kurzech.

7 SHRNUÍ A ZÁVĚREČNÁ DISKUSE

V empirické části jsme analyzovali jednotlivé výpovědi, které byly pořízeny v rámci kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů. Objasnili jsme nejdůležitější výroky a body, které z rozhovorů s absolventy U3V vyplynuly. Názory respondentů jsme se snažili komparovat s teoretickými poznatky z první části práce.

Přestože bylo vytvořeno pět kategorií se svými podřazenými kódy, jednotlivé kategorie na sebe navazovaly a prolínaly se a právě pro to, že mezi jednotlivými kódy byly tenké hranice, bylo často obtížné je od sebe oddělit. V rámci každé z kategorií jsme se zaměřovali na dílčí oblasti, které respondenti v rozhovorech popisovali.

Cílem bylo zjistit, jak popisují U3V její absolventi, což se nám podařilo prostřednictvím dat získaných z rozhovorů. Z výsledku vyplývá, že byli absolventi se studiem na U3V spíše spokojeni, neuváděli však pouze pozitiva, ale také negativa a nedostatky, které na kurzech spatřovali. Ve vyjádření respondentů jsme našli shodná tvrzení především při popisu klimatu třídy, které je jedním z rozhodujících faktorů kvality výuky.

Aby bylo studium pro seniory zajímavé a motivující, je třeba, aby výuka splňovala zásady plynoucí ze vzdělávání lidí v postproduktivním věku. Pokud nejsou zásady dodržovány, senior ztrácí zájem o studium. Z výzkumu je patrné, že respondenti spatřují problémy především v obsahu kurzů a stylu, jakým jednotlivý přednášející výklad podávají. Narážejí na absenci praktických ukázek a zbytečné množství podaných informací. V závěru však respondenti hodnotili U3V jako celek velmi pozitivně a spatřovali její význam v obohacení zkušeností a celkově v osobním životě.

Z realizovaného výzkumu je v závěru patrné, že je U3V vhodnou aktivitou pro seniory, která má patřičný přínos do jejich života. I když se objevily negativní faktory při popisu kurzů, převažují aspekty pozitivní. Pokud bychom však chtěli U3V ještě zdokonalit, je potřeba, abychom se zaměřili právě na nedostatky a zamysleli se nad jejich odstraněním.

Jak už bylo několikrát v práci zmíněno, je při vzdělávání seniorů nezbytné držet se určitých pravidel, které zkvalitní výuku, tyto pravidla jsme uváděli v teoretické části práce. Na tomto místě bychom je chtěli doplnit o další postřehy a doporučení, které by mohli vést k odstranění problémů, které posluchači U3V vnímají:

- 1) Uspořádat seznamovací seminář pro seniory navštěvující daný kurz, ve výsledku bychom tak odstranili nežádoucí izolaci některých uchazečů a mimo vyučování by se nestýkali pouze jedinci, kteří se znali již z dřívější doby.
- 2) Zjišťovat očekávání a přání uchazečů o daném kurzu, lektor by se tak mohl více zaměřit na oblasti zájmu posluchačů a zařadit je do výuky.
- 3) Vycházet především z praktických ukázek, které jsou pro seniory mnohem přínosnější než přednášky formou zprostředkovávání informací. Seniora zajímají spíše situace z běžného života, takže by se psychologie spíše než na výčet hlavních představitelů, mohla zaměřit na rozbor každodenních situací.
- 4) Zapojení seniorů do procesu výuky, například formou diskuse.
- 5) Snažit se aktivizovat posluchače také mimo instituci školy, například ukládáním zajímavých úkolů.
- 6) Zjišťovat zpětnou vazbu po seminářích i přednáškách, lektorovi se může stát pomocí a vodítkem při zlepšení výuky, přednesu i organizace.

Doporučení, nebo spíše postřehy, které jsme uvedli, jsou pouze základní a vzhledem k tomu, že nebyly oblastí našeho zájmu, nemůžeme je dále rozpracovávat, bylo by však třeba tuto oblast prozkoumat. Proto bychom na tomto místě chtěli doporučit, aby se rozebíraná problematika zkoumala podrobněji a to se zaměřením na bariéry, které posluchači U3V v rámci studia vnímají. Na základě takového výzkumu, by se následně mohly navrhnout kroky ke zlepšení, což by mohlo vést i k většímu zájmu seniorů o studium.

ZÁVĚR

Tato práce se orientovala na zkoumání oblast vzdělávání seniorů. V teoretické části jsme vymezili základní pojmy stáří a stárnutí a zaměřili jsme se na aktivní život ve třetím věku. Druhá kapitola vymezovala koncept celoživotního vzdělávání a to jak je chápáno ve strategických dokumentech. Vzhledem k tomu, že je vzdělávání seniorů jednou z celoživotních koncepcí, věnovali jsme se v kapitole Celoživotní vzdělávání již konkrétně vzdělávání seniorů a jeho specifiky. Závěrečná třetí kapitola uvedla čtenáře do problematiky Asociací a Univerzit třetího věku.

Empirická část pomocí polostrukturovaných rozhovorů se zaměřuje v rámci kvalitativního výzkumu, na popis Univerzity třetího věku pohledem jejich absolventů. Zaměřili jsme se především na názor na přednášející, na obsah kurzů, identifikovali jsme motivy, které vedly respondenty ke studiu a popsali jsme vztahy a dopad, který respondenti ve svém životě po absolvování kurzů zaznamenali. Tyto zmiňované oblasti zájmu jsme podrobněji rozpracovali v jednotlivých kategoriích, ty však nefungují jako odpovědi na námi vymezené výzkumné otázky, ale jako souvislý celek zahrnující širší problematiku.

Celkově jsme došli k závěru, že absolventi vnímají velké přínosy plynoucí ze studia a obohacují jejich prožívání i odborné znalosti.

Problémy, na které respondenti naráželi, jsme se pokusili odstranit podáním návrhů na zlepšení organizace výuky.

Vzhledem k tomu, že průměrný lidský věk neustále stoupá, lidé se důchodového věku dožívají v dobré kondici. Je tedy třeba, aby se tito jedinci zapojili do dění a svůj čas trávili aktivní formou. Aktivní styl života navíc oddaluje fyzické i psychické změny, které se postupem času objevují. Na každém jedinci se projevuje i jeho styl života, a pokud se bude o své zdraví starat, promítne se to i na kvalitě jeho života a zkušenosti prokazují, že právě navštěvování kurzů třetího věku ji výrazně zlepšují.

Závěrem tedy můžeme konstatovat, že vzdělávání seniorů plní hned několik významných funkcí počínaje změnami v prožívání až po socializaci jedince.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADAMEC, Petr a David KRIŠTOF, 2011. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky. ISBN: 978-80-210-5640-4.
- [2] Asociace Univerzit Třetího věku, 2015. AU3V: Asociace Univerzit Třetího Věku [online]. ©2015 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://www.au3v.org/>
- [3] BENEŠOVÁ, Dana, 2014. *Gerontagogika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN: 978-80-7452-039-6.
- [4] EUROSTAT. *Lifelong learning - Percentage of adult population aged 25-64 participating in education and training*. ec.europa.eu/eurostat [online]. © 2015 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tesem250>
- [5] HOLCZEROVÁ, Vladimíra a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ, 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4697-5.
- [6] JANIŠ, Kamil a kol., 2012. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-038-3.
- [7] JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
- [8] JAROŠOVÁ, Darja, 2006. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN: 80-7368-110-2.
- [9] KALVACH, Zdeněk, 2004. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0548-6.
- [10] KALVACH, Zdeněk a kol., 2011. *Křehký pacient a primární péče*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4026-3.
- [11] KLEVENTOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ, 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2169-9.
- [12] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-195-X.
- [13] MALÍKOVÁ, Eva, 2011. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3148-3.

- [14] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. *Strategie celoživotního učení ČR*[online]. MŠMT, © 2015 [cit. 2015-03-27].Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>
- [15] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Havlíčkův Brod: Grada. ISBN: 80-247-1362-4.
- [16] MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3345-2.
- [17] ONDRÁKOVÁ, Jana a kol., 2012. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-038-3.
- [18] PACOVSKÝ, Vladimír, 1990. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum. ISBN 80-201-0076-8.
- [19] PŘÍHODA, Václav, 1974. *Ontogeneze lidské psychiky IV*. Praha: SPN. ISBN 14-429-74.
- [20] STUART-HAMILTON, Ian, 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-274-2.
- [21] ŠTILEC, Miroslav, 2004. *Program aktivního stylu života pro seniory*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-920-8.
- [22] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [23] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [24] WOLF, Josef, 1982. *Umění žít a stárnout*. Praha: Svoboda.
- [25] HETTEŠ, Miloslav, 2011. *Starnutie spoločnosti*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. ISBN 978-80-8132-031-6.
- [26] VENGLÁŘOVÁ, Martina, 2007. *Problematické situace v péči o seniory- Příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2170-5.
- [27] VETEŠKA, Jaroslav a kol., 2009. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: EDUCA Service. ISBN 978-80-87306-04-8.
- [28] PRŮCHA, Jan, 2014. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5232-7.
- [29] PRŮCHA, Jan, 2006. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-155-7.
- [30] ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-829-5.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AU3V Asociace univerzit třetího věku

Např. Například

SOŠ Střední odborná škola

SOU Střední odborné učiliště

tzv. Takzvaně

U3V Univerzita třetího věku

VUT Vysoké učení technické

ZČU Západočeská univerzita

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Participace na dalším vzdělávání v roce 2003 a 2013 v zemích EU.....	23
Obrázek 2: Schéma kategorií a kódů	41

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled změn ve stáří (Venglářová, 2007, s. 12).....	15
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Informovaný souhlas

Příloha PII: Schéma rozhovoru

Příloha PIII: Přepis rozhovoru, respondent R2

Příloha PIV: Ukázka kódování rozhovoru R2

PŘÍLOHA PI: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas s provedením rozhovoru a jeho zpracováním

Výzkum probíhá pro účely zpracování bakalářské práce vedené na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Jsem si vědom/a, že poskytnutá data budou sloužit jako zdroj informací pro kvalitativní výzkum praktické části bakalářské práce na téma „Univerzita třetího věku pohledem jejich absolventů“. Rozhovor je anonymní a má účast na rozhovoru je zcela dobrovolná. Byl/a jsem seznámen/a s možností odstoupení od výzkumu, a to ve kterékoli jeho fázi. Jsem si vědom/a toho, že rozhovor bude nahráván a přepsán do písemné formy.

Tímto uděluji svůj souhlas s provedením rozhovoru a s využitím dat určených pro kvalitativní výzkum bakalářské práce slečně Michaela Rozenkové.

V..... dne .....

.....

Rozenková Michaela

.....

Respondent/respondentka

PŘÍLOHA PII: SCHÉMA ROZHOVORU

Dobrý den, ráda bych vás požádala o rozhovor na téma univerzita třetího věku z pohledu jejich absolventů. Náš rozhovor je důležitou součástí výzkumného projektu. Jeho výsledky budou zpracovány a analyzovány v bakalářské práci. Náš rozhovor bude anonymní a bude použit pouze pro účely mé práce. Ráda bych z našeho rozhovoru pořídila zvukový záznam, který mi poslouží k lepšímu zpracování a vyhodnocení, chtěla bych Vás tedy požádat, o souhlas s nahráváním.

Souhlasíte s rozhovorem?

1. Kdy jste se poprvé dozvěděl/a o možnosti studovat na U3V?
  - a. Jak jste se o U3V dozvěděla?
2. Kdy jste studoval/a na U3V?
3. Jakou jste měl/a motivaci ke studiu?
4. Podle čeho jste vybíral/a kurz, kterého se zúčastníte?
5. Vyhovovaly Vám kurzy, které Univerzita uchazečům nabízí?
6. Jakého kurzu jste se zúčastnil/a?
7. Jak probíhalo Vaše přijetí ke studiu?
8. Popište mi prosím informace, které jste na začátku studia dostal/a (například co se týče organizace studia a průběhu kurzů).
  - a. Považoval/a jste tyto informace za užitečné a důležité?
  - b. Dozvěděla jste se vše, co jste potřeboval/a vědět?
9. Popište mi prosím, jak kurz kterého jste se zúčastnil/a probíhal.
10. Setkal/a jste se při studiu s nějakými překážkami?
  - a. Jak jste na ně reagoval/a?
  - b. Popište mi Vaše pocity a myšlenky.
11. Pokud byste mohl/a cokoliv změnit na organizaci kurzů nebo průběhu studia, co by to bylo?
12. Jaký byl přístup přednášejících k Vám, jako ke studentům třetího věku?
13. Splnil kurz a studium na U3V Vaše očekávání?
14. Popište mi prosím to nejdůležitější, co jste si z kurzů odnesl/a.
15. Jak probíhal závěr Vašeho studia?
16. Jaké změny nastaly ve Vašem životě po absolvování kurzu?
  - a. Zúčastnil/a byste se znovu U3V?
17. Je něco, co byste chtěl/a poradit uchazečům nebo studentům U3V?
18. Chtěl/a byste k našemu rozhovoru ještě něco dodat?
19. Máte na závěr Vy nějaké otázky?

Pokud nemáte další otázky, tak bych Vám chtěla poděkovat za čas, který jste věnoval/a našemu rozhovoru a za vaši ochotu odpovídat.

PŘÍLOHA PIII: PŘEPIS ROZHOVORU RESPONDENT R2

Souhlasíte s rozhovorem?

Ano

Kdy jste se poprvé dozvěděla o možnosti studovat na U3V?

Chodila tam spolu... hmmm... moje spolubydlící sousedka z domu a chodila na počítače a já si říkala, že kdyby to nebyly počítače tak mě by zajímaly spíš nějaké kulturní otázky, literatura, umění, vývoj lidstva, člověka, hmm dějepis, dějiny, zeměpis, něco zajímavého, prostě spíš tady ty humanitární vědy, protože já, když jsme dělali nějaký kvíz s počítačem i třeba v práci nebo někde, tak to jsem prostě nesnášela, byla jsem s toho nervózní říkám, kromě počítačů cokoliv a ona mě donesla nějaký rozvrh těch témat, které byly asi na ten příští rok, no tak sem se samozřejmě, sem si tam něco vybrala, což bylo naprosto k ničemu protože, první dva semestry jsme měli takové ukázkové z každé fakulty nám 2 hodiny přednášeli, těch 14 dní, po těch 14- ti dnech vždycky někdo jiný, takže my jsme se třeba jenom seznámili, o čem třeba se tam učí, nebo co tam dělají. Nebylo to o ničem, my jsme skončili za rok a já jsem prostě absolvovala 2 semestry a v hlavě jsem neměla nic. Takže to bylo takové seznámení podle mě, to nemělo žádný smysl.... Ale uvízla jsem, ten další ročník už jsem si mohla vybrat téma, no a pak už jsem pokračovala (smích).

A kdy to tedy asi tak bylo?

No, teď chodím myslím čtvrtý rok, no... možná třetí a možná čtvrtý.

Jakou jste měla motivaci k tomu, přihlásit se na U3V?

Možná, možná to řeknu špatně, kromě toho teda že jsem chtěla, tak máme tady v přízemí jednu paní, která nemá nikoho, děcka daleko, manžel jí zemřel dávno a ona vykřikuje z okna po lidech: „A jak se máte, a co děláte, a jaký máte plat...“ a prostě nevytáhne paty z domu, s nikým jako se nekamarádí, k nikomu nechodí, žádné zájmy nemá, sem si říkala, já za chvíli dopadnu tak jako ona, já musím jít mezi lidi, musím prostě se donutit obléct, učesat, vypadnou z domu, mět nějaký rytmus, nějakou pravidelnost, a kromě toho jsem si myslela že dostanem nějaký titul, třeba by mi stačila fotka s kloboukem a stím přehozem, jo s tím černým. Já jsem si říkala, tak neměla jsem možnost studovat, protože jsem dala přihlášku na, na, Karlovu Univerzitu, protože jsem chtěla dělat novinářinu a o prázdninách jsem se zamilovala hmmm a bylo, bylo po všem, takže už jsem na vysokou nešla, už

jsem prostě jezdila s kočárkem... Nikdy mě to nepřestalo vadit, vždycky jsem chtěla (povzdech a zamyšlení)... Jednou jsem byla u kámošky na kolejích v Praze na Větrníku, pořád trvala na tom: „Přijď se podívat, kde bydlím.“ Tak mě tam zavlekla, ale já když jsem viděla ten život na té koleji, mě se to tak strašně líbilo, jo? Polička s knížkama, nějaká postel, stoleček, tam byla jedna, tam byla druhá, teď těch knížek, těch skript- to byl svět, který, po kterém jsem toužila, který já bych hrozně, hrozně chtěla. Jenomže vlastně život jde jinak. To byly důvody, to byly takové prostě momenty, které mě motivovaly (zamyšlení). A je to fajn, oni ti lidi třeba jsou tam takoví, bych řekla, izolovaní, jo, tam jako není moc třeba diskuzí, že bysme za ty 2 hodiny co máme, stačíme proletět nějakou tu látku, a vlastně přijdeme, sedneme si a odejdeme, že, že jako se velice neznáme, když tak jako náhodou, tak se pozdravíme a tím to končí, nebo když čekáme než, než bude, tak si popovídáme, ale někteří třeba chodí si tam i sednout potom třeba na kafe. Takže si myslím, že vůbec i to, že člověk přijde mezi lidi a že nesedí doma jak ta sousedka z přízemí.

Ale není to takový ten jediný moment, kdy si myslím člověk musí něco... chodit na opery... to je právě to co ona nedělá, ona prostě sedí doma. Já jdu s tou na oběd, s tou na kafe, prostě sejdeme se, popovídáme, srazy pořádám na to..., já se snažím aspoň trochu být mezi lidma. Jako nemůžu říct, já mám rodinu fajn, oni prostě, jako vycházíme dobře, jezdí za mnou, já jezdím tam, nemůžu říct, že bych na tom byla tak jak ona, pořád ju vidím jak je vylepená v tom okně, ona už se ani nečeše, ona už se ani neumývá. Sinedovetu představit, že by se třeba nastrojila, nebo si nechala udělat u holiče hlavu, že by šla na pedikúru, je fakt že je o něco starší, ale ona je taková furt.

Jaký přednášek jste se tedy zúčastnila?

No kromě toho úvodního, těch dvou semestrů, kde se střídaly všechny ty fakulty, jsem se přihlásila na sociologii a psychologii, to byl 1. a 2. semestr, tak já jsem tam vlastně teda 3 roky, ten třetí rok máme teďka antropologii, jenže antropologii náboženství, já sem si myslela teda že bude normální antropologie, což mě teda velice překvapilo, ne nečekala jsem to, ale tak jako tyto věci mě vždycky zajímali, tak kvůli tomu, nebo o tom budu psát tu seminárku, takže, takže na konec jsem se s tím smířila, jenomže do toho zas mě přišla bolavá noha, že tak jednou jsem byla v nemocnici zrovna když toto, tak jsem chyběla asi dvakrát, tak mi utekly některé ty momenty, ale, ale nevadí. Zklamání bylo, že jsem neměla tu fotku s tím kloboukem s tím střapcem.

Ono se tam dělá nějaké závěrečné ukončení studia...

To se dělá, ale bez té fotky, no já mám diplom, já mám, já mám teda to ověření, mám jako o absolvování, s famfárama se vším, jo s tímto to bylo pěkné, to bylo krásné, ale ta fotka tam není (smích) fotila jsem se v civilu.

Podle čeho jste si vybírala kurz, který budete navštěvovat?

Já jsem dělala na okresní správě sociálního zabezpečení, než jsem šla do důchodu, to bylo poslední co jsem jako měla štaci, a tyto věci mě zajímali, já jsem myslela že to bude o vztahu k lidem, o tom jak prostě se řeší jejich problémy, jakým způsobem můžeme pomáhat, jo péči o staré lidi, péči o nemocné, o nějaké postižené, nebo něco, že se tam dozvím něco, co, co třeba s té psychologie, jo jak se pozná člověk, který potřebuje něco, nebo... mě totiž hmm, bratr spáchal sebevraždu a já jsem si roky vyčítala, že jsem to na něm nepoznala, jak jsem s ním mluvila den před tím a on se na druhý den zabil, já jsem prostě několik roků a řekla bych že hodně, si dávala za vinu že sem to na něm nepoznala. Přece ten člověk už musí v sobě nosit tu myšlenku, to, ani, ani jeho manželka ani děcák, ani, ani nikdo to na něm nepoznal, pro mě to bylo takové varování, říkala jsem si tak kolem chodí, nebo se setkávám se spoustou lidí, třeba by potřebovali nějak pomoc, nebo něco... to sem se tam bohužel za oba dva ty semestry nedozvěděla, tam nebylo nic osobního, takového co by bylo, jako třeba příklady nebo něco, no ta docentka Vávrová ta byla úžasná ta nám tam ukazovala, třeba tu psychologii těch vězňů co tam nahráli takovou jako situaci, že, že polovina těch lidí byli vězni a polovina dozorcí, jak se změnili, jenomže to nebylo to co sem čekala. I když to bylo bezvadné, jako, jako, zas to bylo něco jiného než... No ono ten člověk, oni někteří ti pedagogové jedou podle osnov, které mají pro studenty denního studia, akorát je teda zhuští, zestruční, ale neuvědomují si že potom my nejdem, my nepotřebujem vědět jména, já nevím 10- ti filozofů, psychiatrů hmm, jak se jmenoval... po Junga... ale, ale spíš takové prostě ty věci, ty drobnosti, to co je pro ten náš život důležité, třeba já nevím jak bych měla pomoc té babizně v tom přízemí, mě to, jako já sem jí sice zvala ať přijde na kafe, jenomže pak sem byla ráda, že nepřišla, protože pokud se neumývá, nebo, nebo se nestará, o čem já bych se s ní bavila, o tom jaký má krevní tlak?... o to se pokoušeli jako někteří ti co tam bydlí blíž a potkávali ji, jenomže ona potom je taková neodbytná. A o tom jsem si myslela, že spíš tam budou takové nějaké zajímavosti, které by byly pro ten praktický život užitečnější, že? I když neříkám, spousta věcí tam byla zajímavých, výborných, pouští nám tam videa, pouští nám tam hudbu, pouští nám..., je to všechno s obrázkama, mají to připravené, krásně nachystané, ale to jsou zestručněné osnovy denní-

ho studia. Kdežto pro nás opravdu to je, prostě, jako, jako dvě hodiny toto poslouchat je náročné, no jako si člověk ani nezapamatuje, ovšem kdyby v tom byla nějaká jako příhoda, nebo něco, nebo příklad, nebo já nevím, vždyť přece řeč těla, výraz obličeje, něco takového, tak nějak jsem si představovala tu psychologii, nebo vůbec ten vztah k lidem.

Zjišťovali na začátku studia Vaše očekávání?

Tak to se nás nikdo neptal, prostě přihlásili jsme se na obor, přišla nějaká profesorka nebo někdo a jela podle osnov, které si jako připravila, tak jako povídala a za dvě hodiny konec, to ještě čtvrt hodiny ta vedoucí pracovnice zdržela. Jenomže my jsme vlastně nevěděli co máme čekat, my jsme vlastně to viděli tam poprvní nebo, nevěděli jsme co, jako by jsme měli..., tak ten průzkum si měla udělat třeba před tím.

Mě to celou tu dobu připadá, že jsem tam, jako abychom zaplatili to vstupné, ten, ten poplatek za tu výuku, že se to tam prostě odučí, ale jako že to není určené pro nás, že my jsme tam kulisa, že my jsme tam jako, hmmm ne neříkám všichni, ale s toho vyplývá i to, že, že teda to někteří tak berou, jako kdyby jim nezáleželo na našich potřebách.

Vyhovovaly Vám kurzy, které univerzita nabízí?

No já jsem chtěla kulturu, literaturu, umění, to jsem tam nenašla, proto jsem šla na antropologii a potom ještě mi byla blízká ta sociologie, ale já jsem si jinak nevybrala. Podnikání, nebo zdravotní, nebo něco to, to mě nic neříká to, to je jako...

Bylo by dobré, kdyby rozšířili zaměření, a oni třeba rozšíří, ale zase se tam přihlásí tak málo lidí, že to vůbec nemá cenu otevírat. Je fakt, že teďka jsme dostali nabídku na nové obory pro příští rok, tak už se trošku to rýsuje. Jednu seminárku jsme psali vyloženě na toto téma, no takže tam jsem to všechno jim vypsala, co jsme si představovali a co jak tam jako postrádáme, nebo něco. Něco se tam teďka objevilo, jenomže do toho dali tělocvik..., já si neumím představit, že bych já chodila cvičit, nedovedu si představit, že bych dělala kotrmelce nebo něco v tomto věku, jo ale jsou holky šikovné, jsou jako, jako čiperné, já si netroufám už, už na nějaké... (smích).

Jak probíhalo přijetí ke studiu?

Já jsem si na to vzpomněla pozdě (smích), poslala jsem paní takový mail, ve kterém jsem chtěla podrobnosti, jestli třeba se ještě můžu přihlásit, protože ta moje kamarádka už tam byla jako přihlášená, tak já jsem prostě na poslední chvíli, už skoro v září sem kolem toho začala cosi a ona mi odpověděla za rok, a to už jsem měla ten rok odchozený, protože jsem

tam potom nakonec šla a nakonec mi tam tu přihlášku dali na vrátnici, takže jsem se tam ještě vecpala a chodila jsem. A mezi tím, ona mi odpověděla a napsala mi velice podrobné podmínky pro přijetí, pak jsme zjistili, že ten mail šel rok, to muselo jít přes Vatikán, nebo co, protože moje datum tam bylo původní, a její, kdy to došlo, za rok pozděj (smích), no asi, asi o 14 dní tam byl rozdíl, sem říkala: „Tak to je výborné...“, to byla taková perlička z přijetí, jinak to bylo všechno v pohodě. Ani ten poplatek se mi nezná nějaký složitý, za dvě kina, pomalu dá člověk jak za celý kurz. Možná ty počítačové jsou jako dražší, protože, tam jsou ty přístroje že, bedny, ale mě to, mě to připadá tak akorát.

A samotné přijetí tedy probíhalo jak?

No to jsem zrovna prošvihla, pozvali nás do auly a tam bylo nějaké takové oficielní, nevím, jestli tam byli aji v těch talárech ti představitelé té školy, přivítali studenty, to mohlo být prima, ale já jsem zrovna tehdy sháněla tu přihlášku a nevěděla jsem, jestli se tam dostanu, takže toho jsem se nezúčastnila. Pak nás přijali na radnici na městě, na, na 21, tak to je okres, tak tam nás přijali zástupci a chtěli vědět, jako co nás k tomu vedlo, že tam jdeme, ale taky jako přivítali to, že se chceme přihlásit. A takže, takže to bylo pěkně oficielní, že, že napište nám, co byste si představovali pro důchodce a tak, taky jsem vypisovala, já se nechám hned vždycky ukecat na něco.

Jaký byl zájem, byl velký počet uchazečů?

No před těma třem rokama ano, bylo to plné, teď na tu antropologii vím, že taky museli odmítat, no a zase tam byly obory, na které třeba bylo málo, takže... No nás tam bylo asi 75, my máme velikou posluchárnu, prostě se o ní handrkujeme, protože jako taková velká skoro nikde není, takže, buď jedna vpravo, nebo jedna vlevo, takže si ji musíme hlídat (smích).

Popište mi prosím informace, které jste před začátkem studia dostala.

No byly jsme se podívat kde je knihovna, dostali jsme lístečky na vstup, dostali jsme jako takové ty registrační, hmmm byli jsme proškoleni o bezpečnosti, abysme neuklouzli na schodech, nebo něco, nenahýbali se z oken. hmmm, v té knihovně, na té exkurzi to teda bylo velice fajn, to jsme tam teda přišli, nedozvěděli jsme se naprosto nic, no ani té paní, co nám to předváděla, se nepovedlo dostat do toho systému, takže to jsme jako odešli, že? ...zjistila jsem, že někteří, nemají ani počítač co studují naši spolužáci, což bylo dost jako veselé (smích).

A univerzitní knihovnu jste tedy navštěvovala?

Ne vůbec, nebyla jsem tam od té doby vůbec. Řekla bych, že jsem neměla ani potřebu. Vůbec mi to nějak nevadilo, dokonce jsem potom i v nějakém hodnocení napsala, že je to škoda, že si myslím, že jsou to vyhozené peníze, že tam z těch všech přihlášených lidí nešel nikdo, že, že je to škoda jako vůbec pořizovat, že ať to pořídí někomu, kdo opravdu ví, že by tam šel.

Jak jsem se tak dívala po těch lidech, co tam s náma chodí, tak si myslím že, tam já nevím, jestli nás bylo 70 v tom, v tom základním, tak já nevím, řekla bych, že tu seminárku napsalo možná 30. Že ani se ne, ne, jako ne že se nikdy v životě nepřihlásili na nějaký ten, že si to tam prostě odseděli, ale tak jako pro ně to asi mělo nějaký význam a přínos, nechcu, nechcu říkat, že tam byli do počtu, nebo něco...

Ta seminárka co jsme psali, to bylo dost takové nepříjemné, protože jsme chtěli..., tak jako každý není spisovatel, ale ti co to napsali čekali, že si to někdo přečte, nebo že jim napíše, tam to bylo blbě, to jste tam mohli rozvést, nebo že to prostě někdo vyhodnotí a to prostě nikoho nenapadlo a zjistili jsme že to vůbec ani nikdo nečetl, takže, jsem to samozřejmě kritizovala že, takže chudáci si to rozdělili tam to, to, v kanceláři tam 2, 3 nebo co a přečetli si to co přišlo, tak nám dali jako takové nějaké ohodnocení bodové, takže, takže.... Znova napsat seminárku, nebo vůbec, to přišlo nějak vniveč. Řekla bych, že potom už vlastně jsme ju už ani nepsali na konci dalšího semestru. Dělali jsme jenom nějaký kvíz, a to bylo dobře no, ale...

Co bylo vlastně obsahem té seminární práce?

To bylo zhodnocení, toho, toho, toho počátečního semestru toho studia a myslím si, že to moje se jí ani moc nelíbilo, protože jsem to opravdu, jsem to kritizovala.

Dozvěděla jste se na začátku studia vše, co jste potřebovala vědět?

(Dlouhá pauza) Myslím si, že i jo, že, že jako, tak jak to začalo plynout, tak, tak jsme se prostě dozvídali, ty podrobnosti nebo něco, ona nás zvala na nějaké třeba výstavy, nebo jsme byli v městském muzeu, nebo na nějakém výletě ve Vizovicích, pak jeli někam na jižní Moravu, opravdu snaha je, jako, jako, to uspořádat nějaké i posezení na vánoce, před vánocema nebo co. Čili jako nemůžu říct, že by na nás kašlali. Jenže ta paní co to tam má na starosti, je takový, jak bych řekla, nesystémový člověk. Buď byla nějaká přednáška, o které nám řekla, že se jí můžeme zúčastnit, ale řekla nám to třeba, nebo rozeslala nám to

emilem půl dne dopředu, nebo ráno a bylo to ve dvě, nebo, nebo nám to vůbec ne to, všechno na poslední chvíli no, takové ty organizační záležitosti, ty ona toho zřejmě má moc, ale... tak má no. Já si myslím, že jestli, že těch tříd má tolik a má to všechno pod, pod palcem, že to nemůže všechno uhlídat, to by opravdu nemohla dělat nic jiného, ale když potom něco organizovala, tak to vždycky vyšlo, ale říkám, já nemám ráda takové věci na poslední chvíli, jo, kdyby mi dneska někdo řekl, přijede mi za hodinu ten a ten a nachystej si to, nebo to tak sem s tím nepočítala tak to nebudu... Víím, že tam byla přednáška Špačkova, ta mě velice zajímala, na tu bych i ráda šla, nakonec to kolidovalo s tou našou tou, vždyť to se přece dalo posunout.

No ona právě tvrdí, že je jich tam čím dál míň, že, že tam byly 4, potom 2 a teď já nevím, jestli je tam sama. Že šla nějaká na mateřskou, nebo že snižujou, ona opravdu působí dojmem, že to všechno roznáší sama a tahá a zařizuje a..., vždyť už jenom to, abychom měli každou tu hodinu prezentaci, jo, tak to většinou teda nemáme, tak to dopisujeme vždycky 2 měsíce pozpátku. To je úplná blbost že, to kdyby řekla někomu, ať to s sebou nosí, že bylo by to jednodušší, nebo ať to dá na vrátnici a my bychom si to tam vzali.

Popište mi prosím, jak kurz probíhal.

Tak kurz je daný, to je jednou za 14 dní, v určitém termínu, mívali jsme to v úterý, teď to máme ve středu od 2 do 4, ve 2 hodiny zasednem, pokud je tam někdo z vedení, tak nám řekne nějaké organizační věci, mezi tím se připraví ten přednášející a jede do 4, no a pak nás vyhodijou, protože už tam stojí další zase třída. Jedem bez přestávky, sedíme, posloucháme, zapisujeme si, dostáváme i vytisklé, ona to tiskne, nosí nám to, nebo to nechává vytisknout, vždycky nám to rozdá, protože fakt jsem zjistila, že všichni nemají ty počítače, nebo tiskárny, že. Takže spíš si to teda bereme od ní a ještě si, protože nám tam vyhazují obrázky, tak vždycky do těch prázdných míst si píšeme poznámky k tomu, co vyplývá z té, té přednáška.

Vyhovuje Vám forma, kterou je kurz veden?

Tak že tam nemáme ty přestávky, se dá vydržet, když je šikovná ta docentka, nebo někdo kdo přednáší, tak to uteče, ani si toho nevšimneš, když to něčím proloží třeba, nebo, nebo, jo nám přečte nějaký citát, nebo něco. Jsou, jsou opravdu přednášející, kteří, které hltáme normálně. A jedna, té jsem říkala uspávačka hadů, jsem myslela, že za mnou chrápe nějaký chlap a to tam spala ženská (smích)... to jsem se tak jako opatrně otočila... A to jsem se

jako nedivila, protože když vám monotónním hlasem něco říká a bez, bez jako klesnutí, tam to bylo vyloženě to, co jsem říkala, že prostě jde o to, aby, aby odučila.

Pokud byste mohla cokoliv změnit na organizaci kurzů, nebo průběhu studia, co by to bylo?

Já ani nevím, jestli je tam nějaká možnost změny. To už je tolikých roků, že to už je zaběhlé. (zamyšlení) Nic mě jinak nenapadá, já to beru takové, jaké to je. Jednou je to lepší, jednou je to horší.

Jaký byl přístup přednášejících k vám, jako ke studentům třetího věku?

Jo, dobrý. Akorát si myslím, že tím jak tam přečetli ty neupravené osnovy, že si neuvědomili, že přednášejí důchodcům, jo těm lidem, kteří už nejsou schopni si zapamatovat, já nevím, 2 hodiny nějakých údajů teoretických, to musí každý uznat, že to je nesmysl, to by si nezapamatovali tak zhuštěné ani studenti denního studia, takže podle mě, toto je veliký teda rozdíl a myslím, že v tom je ten rozdíl, v tom přístupu těch učitelů k nám. Jakože my jsme opravdu jiná skupina, mělo by to být zpochybněné, teda zpochybněné, jako zohledněné no.

Naplnilo studium Vaše očekávání?

Já jsem se zúčastnila nějakých, ale to byli spíš takoví ti duchovní lidé, kteří jsou ne léčitelé, ale i psychotronici, jo, teď jak jsem byla v Bystřici, to byla taky taková skupina, úžasných lidí, kteří třeba umí automatické psaní, nebo vidí auru, jo, tam byli tady tito lidi a já, sem na to teda vždycky zírala (smích). Ale jako velice dobře mě přijali a cítila jsem se mezi něma bezvadně a taky mi jako tvrdili že, že jako to chápu a jako vnímám a že, že mám jako schopnosti to jako nějak vstřebávat. Ale kvůli čemu já to říkám, jo, a že v podstatě tady tyto situace, takové ty hry, jo ty, ty že někdo zastupuje druhého, jo a teď mluví jeho jazykem, jeho způsobem, nebo prostě takové nějaké praktické věci, které pomůžou, třeba, já nevím, lidi na zastávce, vztahy třeba prodavaček, nebo nějaké takové ty konkrétní věci, které by mezi lidima, jo? Potkáte člověka, já nevím, s kočárkem matku a usmějete se na děcko a ona Vám nadá, že co jako se máte co usmívat na na to děcko, nebo že řeknete třeba: „To je krásná princezna“ a ona je naštvaná co se bavíte s jejím děckem, jo nebo, že lidi mezi sebou nemají důvěru, nebo že prostě ty vztahy nejsou dobré, ty spíš mě zajímaly, tak toho jsme se nedočkali a byl konec. ...a končilo to teorií, jak to začalo, tak to skončilo, a mohlo to začat od začátku, protože to už si jako nikdo nepamatoval.

Popište mi prosím to, co jste si z kurzů zapamatovala nebo odnesla.

Řekla bych, že z každého něco, i z těch sebenudnějších, jsem prostě přišla na něco, co jsem neznala a co mě třeba zaujalo a k čemu jsem si potom třeba něco našla, nebo jsem na to narazila, tak už jsem věděla, o co jde, a taky jsem rozdávala rozumy, že už jsem dělala machra. I kdyby jej jednu jedinou věc, ale vím, že vždycky se mi tam něco podařilo. No dokonce chci říct, že jako jsem si fandila, když jsem věděla něco, co ten vyučující, o čem povídal, já jsem k tomu něco věděla, třeba jsme tam měli nějaké suplování a přišel pán, který nám vykládal o Turínském plátně, já jsem toho věděla tolik, že on to v zápětí řekl, já jsem byla pyšná. To jako ten pocit toho, že chodím do školy, že se vzdělávám, že nesedím doma, nečumím na televizi, nebo nelistuju si v nějakých debilních časopisech, je pro mě dost jako dobrý důvod, proto abych tam chodila, a pokud mě ta noha ponese, tak budu chodit rozhodně příští rok. Zlákala jsem i jednu kámošku z Prštného a ta to vzdala, řekla, že ji to nic nepřináší a ona cukla před tou seminárkou, ale, ale tu první napsala, s tou jsem ji pomohla, ale potom už měla strach, tak už..., že ona dá ty peníze radši na pedikúru nebo na masáž nebo na týden v Luhačovicích, tak to já teda radši ne. (zamyšlení) Ale tak zas oni důchodci bečí, ale zas tak bez peněz nejsou, kdyby to nevalili do děcek, do vnuků, tak s tím musí každý vyjít.

Jak probíhal závěr studia?

Psali jsme seminárku, a pak bylo to slavnostní zakončení, potom, kde jsme dostali to osvědčení no a to jsem byla dojatá, to jsem bečela, akorát jsem měla strach, že zakopnu, ale bylo to pěkné, bylo to takové jako, to se Vám jako nestane normálně, když by člověk, já nevím, chodil do obchodu a z obchodu. Pro mě to znamenalo hodně, ten papír jsem od té doby ale nevytáhla, ale jako ten pocit, ten je k nezaplacení, když si pro to člověk jde.

Nastali ve Vašem životě nějaké změny po absolvování kurzů?

No akorát machřím (smích). No to moje ego vyrostlo asi o půl metru. Už to že, ale přitom já mám takový ostych říct, že píšu seminárku nebo, přišel soused, náš domovník a cosi otravoval kvůli nějakému papiňáku a já jsem to měla zrovna rozdělané a seděla jsem u počítače, a on že jestli hraju karty, tak říkám, že píšu seminárku, že si o sobě moc myslím a že su namyšlená a že machřím a to, tak od té doby už jsem mu neříkala ani, že jdu do školy, jak kdybych se za to styděla.

To jsou takoví lidi, co závidí...

Ale houby, on to nechápe. No je strašně málo lidí, já jsem si dělala takový průzkum v baráku, buď se starají o vnučata nebo o zahrádku nebo sedí doma a sbírají knížky nebo chodí si do knihovny, ale nikdo nikdy nic nedělal. Že by třeba, já nevím, třeba okopal to kolem baráku s nějakým záhonkem nebo to šel pohrabat. Nic lidi se zavřou do, do toho, to mě vadí. Ani mladí se nestýkají, natož důchodci, jediná lavička, která tady byla před barákem, kde se dalo počkat na poláka nebo si tam odpočinout s nákupem a prohodit pár slov, tak tu zrušili, protože prej ti co jsou v přízemí, těch to rušilo, že tam chodili kluci kouřit, to byl důvod zrušit lavičku, teď tu není nikde široko daleko lavička, kromě toho tady u hřiště, kde věčně řvou děcka, oni si nehrajou, oni řvou... Ale to jsem taky psala, že pro ty důchodce se nedělá nic, co, co jako by je nějak stmelilo, nebo, nebo je nutilo se scházet, nějak aby si mohli popovídat, nebo seznámit, nebo...

Tak k tomu se zakládají třeba právě ty univerzity třetího věku.

No na to kolik je důchodců, tak 75 lidí ve třídě je strašně malé procento. Akorát nikoho nenapadne, že by tam mohl chodit, protože tam vlastně by to chtělo maturitu že, i když oni to nějak jako zvlášť nezjišťují, ale podle mě, ten kdo tam jde, tak by měl mít nějaké základy, takového toho všeobecného vzdělání a to málo který zedník má... A říkám, já jsem tam vlastně měla tu mojí kamarádku a ta nemá, ta měla nižší, nižší ekonomku, tak zaplatila příspěvek, tak mohla chodit (smích), stejně to nevydržela, ona stejně potom skončila, radši si zajela do Luhačovic (smích).

Je něco, co byste chtěla poradit uchazečům, nebo posluchačům U3V?

No jestli ty důvody, které jsem uvedla, jsou málo, tak už potom nevím no. Jde o to, aby si člověk sám o sobě myslel, že, že něco dokáže, že to umí, že je schopný se něco naučit, že je schopný se vypravit, že je schopný o něčem přemýšlet, něco sepsat, s někým třeba diskutovat, nebo vůbec, přijímat nové myšlenky, já si myslím, že to je úžasný krok. Když vidím ty chudáky, kteří vytahují ze schránek ty katalogy toho zboží, kde je máslo o 2 koruny levnější a oni tam letí, tak z toho je mi úplně špatně, to doufám teda, jestli jsem ty důchodce odsuzovala, pak jsem zjistila, že už jsou taky důchodce, ale odsuzuju to dál a nedělám to, já to vyhazuju zrovna ze schránky do toho, tam do té bedny.

Máte Vy na mě nějaké dotazy nebo otázky?

Ani ne.

Děkuji Vám tedy za rozhovor.

PŘÍLOHA PIV: UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU R2

motivovaly (zamyšlení). A je to fajn, oni ti lidi třeba jsou tam taková, bych řekla, izolování, jo, tam jako není moc třeba diskuzí, že bysme za ty 2 hodiny, co máme, stačíme proletět nějakou tu látku, a vlastně přijdeme, sedneme si a odejdeme, že, že jako se velice neznáme, když tak jako náhodou tak se pozdravíme a tím to končí, nebo když čekáme než, než bude, tak si popovídáme, ale někteří třeba chodí si tam i sednout potom třeba na kafe. Takže si myslím, že vůbec i to, že člověk přijde mezi lidi a že nesedí doma jak ta sousedka z přízemí.

Ale není to takový ten jediný moment, kdy si myslím člověk musí něco... chodit na opery... to je právě to co ona nedělá, ona prostě sedí doma. Já jdu s tou na oběd, s tou na kafe, prostě sejdem se, popovídáme, srazy pořádám na to..., já se snažím aspoň trochu být mezi lidma. Jako nemůžu říct, já mám rodinu fajn, oni prostě, jako vycházíme dobře, jezdí za mnou, já jezdím tam, nemůžu říct, že bych na tom byla tak jak ona, pořád ju vidím jak je vylepená v tom okně, ona už se ani nečeše, ona už se ani neumývá. Si nedovetu představit, že by se třeba nastrojila, nebo si nechala udělat u holiče hlavu, že by šla na pedikúru, je fakt že je o něco starší, ale ona je taková furt.

Jaký přednášek jste se tedy zúčastnila?

No, kromě toho úvodního, těch dvou semestrů, kde se střídaly všechny ty fakulty, jsem se přihlásila na sociologii a psychologii, to byl 1. a 2. semestr, tak já jsem tam vlastně teda 3 roky, ten třetí rok máme teďka antropologii, jenže antropologii náboženství, já sem si myslela teda že bude normální antropologie, což mě teda velice překvapilo, ne nečekala jsem to, ale tak jako tyto věci mě vždycky zajímali, tak kvůli tomu, nebo, o tom budu psát tu seminárku, takže, takže, na konec jsem se s tím smířila, jenomže, do toho zas mě přišla bolavá noha, že tak jednou jsem byla v nemocnici zrovna když toto, tak jsem chyběla asi dvakrát, tak mi utekly některé ty momenty, ale, ale nevádí, Zklamání bylo, že jsem neměla tu fotku s tím kloboukem s tím štrápcem.